

บทที่ 4

วิธีการบริหารเวลาที่ปรากฏในสุเราะฮ์อัลอัสศร

4.1 วิเคราะห์วิธีการบริหารเวลา

การบริหารเวลาถือเป็นรูปแบบหนึ่งของวิธีการดำเนินชีวิตที่มีความสำคัญยิ่ง ทุกช่วงเวลาของชีวิตมันคือผลลัพธ์ที่สามารถสร้างคุณค่าของอายุได้รับผลประโยชน์ที่ดีหรืออาจเป็นความสูญเสียเปล่าที่ไร้แก่นสารและไม่ก่อให้เกิดความผลประโยชน์แต่อย่างใด หากเป็นเช่นนั้นชีวิตที่ใช้จ่ายไปแต่ละช่วงเวลาไม่สามารถให้ผลกำไรแก่ชีวิตได้ กล่าวคือเป็นความขาดทุนที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้และชีวิตจะขับเคลื่อนไปข้างหน้าอย่างขาดวินัยและไร้สมรรถภาพ

สุเราะฮ์อัลอัสศรเป็นโองการจากคำรัสพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่สร้างทักษะพื้นฐานให้แก่มนุษย์ที่ต้องการทางรอดแห่งชีวิต ความขาดทุนสามารถปกป้องได้ด้วยพลังศรัทธา การกระทำความดี ตักเตือนกันและกันด้วยสัจธรรมและด้วยความอดทน เป็นคุณสมบัติ 4 ประการที่ครอบคลุมถึงหลักความศรัทธา หลักศาสนบัญญัติและหลักคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้นการรู้จักบริหารเวลาในแต่ละด้านจะนำมาซึ่งความเป็นเลิศในวิถีการดำเนินชีวิตโดยการวิเคราะห์ห้วงค์ความรู้จากสุเราะฮ์ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้อย่างชาญฉลาดสามารถสร้างความจำเริญต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมทุกระดับ

4.1.1 การบริหารเวลาในด้านหลักการศรัทธา

ความศรัทธาเป็นความรู้สึกร่างกายใต้จิตวิญญาณที่รู้สำนึกถึงพลังอำนาจอันยิ่งใหญ่ซึ่งขับเคลื่อนไปสู่ความดีงามแห่งชีวิต สัยยิด กุฎบ (Sayyid Qutb. 1994-1415: 6/3964) ได้อธิบายถึงรูปแบบการบริหารจิตวิญญาณด้วยพลังศรัทธาว่า: “องค์ประกอบสำคัญของความศรัทธาเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวของมนุษย์เองซึ่งเป็นพลังจิตที่เลอค่าและสูงเกียรติ การนมัสการต่อพระเจ้าองค์เดียวเป็นการยกระดับมนุษย์ในความเป็นบ่าวที่เท่าเทียมกัน เป็นจิตใต้สำนึกของปวงบ่าวที่อยู่บนฐานแห่งความเท่าเทียมกัน ไม่เหยียดหยามต่อกันหรือกั้มหัวให้ผู้อื่นไปจากผู้ทรงเอกะและทรงอำนาจ เป็นการขับเคลื่อนอิสรภาพที่แท้จริงของมนุษย์ที่ออกมาจากจิตสำนึกและการรับรู้แก่นแท้ของชีวิตในการดำรงอยู่ซึ่งมาจากอำนาจแห่งผู้ทรงได้รับการนมัสการเพียงหนึ่งเดียว ดังนั้นการขับเคลื่อนอิสรภาพจึงออกมาจากการรับรู้ภายใต้จิตสำนึกของตัวเอง”

ลัยยิด กุฎบ (Sayyid Qutb. 1994-1415: 6/3965) ได้อธิบายต่ออีกว่า: “ความชัดเจนของความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างและสิ่งที่ถูกสร้างแสดงให้เห็นสถานภาพแห่งพระเจ้าและสถานภาพของความเป็นบ่าวซึ่งต่างมีความบริสุทธิ์ต่อกันภายใต้ความสัมพันธ์ของสิ่งถูกสร้างที่ไม่ยั่งยืนกับอาดัมอันเป็นนิจันอันตรของพระเจ้าผู้ทรงสร้างในลักษณะไร้ขีดจำกัดและไร้สื่อกลาง รัศมีแห่งทางนำของพระเจ้าถูกจุดประกายขึ้นภายในหัวใจ จิตวิญญาณจึงบรรลู่ภาวะสงบสุข เกิดความคุ้นเคยและมั่นใจในชีวิต ปฏิเสธความลั้เล ความกลัว ความวิตกกังวลและความสับสน ในทำนองเดียวกันก็ปฏิเสธความหยิ่งยโสบนหน้าแผ่นดินอันเป็นพฤติกรรมที่เลวร้ายและความทะนงตนเหนือปวงบ่าวอื่นๆ ด้วยอธรรม”

จะเห็นได้ว่าการขับเคลื่อนอิสรภาพคือวิธีการบริหารพลังศรัทธาที่คงอยู่ในจิตวิญญาณซึ่งไม่อาจเกิดการเว้นว่างในจิตใต้สำนึกได้เพราะการบริหารเวลาในด้านหลักการศรัทธาต้องอาศัยการยอมรับที่หนักแน่นและมั่นคงซึ่งมาจากจิตใต้สำนึกอันแรงกล้าที่วางอยู่บนพื้นฐานของการเชื่อมั่นในพลังอำนาจแห่งพระเจ้าผู้ทรงสร้างสรรพสิ่ง อัลบะกออียี (al-Baqā'iy, n.d.: 10/4) ได้อธิบายถึงนัยความหมายของผู้มีศรัทธาว่า: “คือบรรดาผู้ที่มีความพยายามในศรัทธา กล่าวคือ ยอมรับด้วยบัญญัติพื้นฐานที่ศาสนทูต ﷺ ได้นำมาเผยแผ่จากการศรัทธาในความเอเกะของพระองค์ การศรัทธาในบรรดามะลาอิกะฮ์ คัมภีร์ต่างๆ บรรดาศาสนทูต และวันกิยามะฮ์” ซึ่งหมายถึงหลักการศรัทธาที่ต้องยึดมั่นอย่างสัตย์จริงไม่อาจเว้นว่างหรือปฏิเสธหลักการเหล่านี้ในช่วงเวลาหนึ่งเวลาใด รวมถึงการศรัทธาในลิขิตการณ์ของสรรพสิ่งที่พระองค์ทรงกำหนดไว้ ดีหรือร้ายย่อมมาจากพระประสงค์ของพระองค์ทั้งสิ้น หลักการศรัทธาดังกล่าวนี้คือตัวชี้วัดความสำเร็จและเป็นหนทางรอดจากความขาดทุนของมนุษย์โดยการบริหารพลังศรัทธาที่สัตย์จริงอยู่ในจิตวิญญาณทุกช่วงเวลาแห่งชีวิต ดังคำอธิบายเชิงบริหารที่ว่า “บุคคลใดที่ขายโลกหน้าด้วยราคาของโลกนี้ เขาคือผู้ขาดทุนอันย่อยยับ ซึ่งต่างกับผู้ศรัทธาที่เขาได้ซื้อโลกหน้าด้วยราคาของโลกนี้ ดังนั้นเขาคือผู้มีกำไรและได้รับความผาสุก กล่าวคือพวกเขาแลกเปลี่ยนโลกหน้าด้วยกับราคาโลกนี้ พวกเขาจึงประสบความสำเร็จในชีวิตอันยืนยาว และได้รับความผาสุกอันนิรันดร” (al-Baydāwīy, n.d.: 5/416)

การบริหารศรัทธาไม่สามารถลู่ลวงสู่ความเป็นเลิศในวิถีชีวิตได้หากขาดการชี้แนะที่ถูกต้องจากศาสนทูต ﷺ ดังนั้นการแต่งตั้งศาสนทูต ﷺ เพื่อมาชี้แจงถึงสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ พึงพอพระทัยทั้งทางด้านหลักการยึดมั่น และหลักการปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ด้วยจิตวิญญาณแห่งศรัทธาในอิสลามถือเป็นความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (al-Baqā'iy, n.d.: 10/3) และนั่นคือเหตุผลที่นำไปสู่การบริหารเวลาด้วยแก่นแท้ของพลังศรัทธาอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลลัพธ์ที่พึงปรารถนาซึ่งสามารถดำรงไว้ซึ่งหลักการเหล่านั้นเพื่อจัดอยู่ในกลุ่มผู้รับบันทึกด้วยมือขวาไม่ใช่กลุ่มผู้รับบันทึกด้วยมือซ้าย อัลบะกออียี (al-Baqā'iy, n.d.: 10/3) ได้อธิบายถึงวิสัยธรรมชาติของมนุษย์อีกว่า: “มนุษย์ใช้ความพยายามในการไฝ่หาตามอารมณ์ต้องการของพวกเขาและบริหารช่วงเวลาเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์เหล่านั้นด้วยการเบี่ยงเบนต่อปัจจัยปัจจุบันและหันหลังให้กับปัจจัยอนาคตที่เร้นลับ การหลอกลวงด้วยสิ่งยั่วยวนบนโลกนี้มันครอบคลุมถึงความขาดทุน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประเภทของมนุษย์ที่มีความชาญฉลาดในการบริหารชีวิตหรือมีความอดสูในชีวิต บุคคลใดฝ่าฝืนคือผู้ปฏิเสธศรัทธา และบุคคลใดที่ศรัทธาแต่ยังกระทำความชั่วย่อมอยู่ในความขาดทุนหากยังจมปรักอยู่กับความชั่ว”

ในมิติของการบริหารเวลาในด้านหลักการศรัทธา หากอาศัยวลีสำคัญที่ปรากฏในสุเราะฮ์อัลลอฮ์คือ ﴿أَمْنًا﴾ ซึ่งให้นัยอธิบายถึงบรรดาผู้ที่มีศรัทธาย่อมมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับโองการอื่นที่ชี้ให้เห็นถึงมิติต่างๆ ของเวลาที่จำเป็นต้องยึดมั่นอย่างสัตย์จริง เช่น

(1) ช่วงเวลากับการยึดมั่นในคุณลักษณะของพระองค์

พระองค์ ﷻ ดำรัสว่า

﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

(سورة الحديد: 3)

ความว่า “พระองค์ทรงเป็นองค์แรกและองค์สุดท้าย และทรงเปิด

เผยและทรงเร้นลับ และพระองค์เป็นผู้ทรงรอบรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง”

(สุเราะฮ์อัลอะฮ์ดีด: 3)

อิบน์ กะษีรฺ (‘Ibn Kathīr, 2005-1426: 7/6) ได้อธิบายว่า: “พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ คือผู้ทรงเปิดเผยและทรงเร้นลับด้านความรู้ของพระองค์”

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า พระองค์ทรงเดิมไม่มีสิ่งใดก่อนพระองค์ และทรงถาวรไม่มีสิ่งใดหลังพระองค์ ทรงเปิดเผยคือไม่มีสิ่งใดรอบรู้เหนือพระองค์ และทรงเร้นลับคือไม่มีสิ่งใดรอบรู้ความเร้นลับยิ่งไปกว่าพระองค์

(2) ช่วงเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของบรรดามะลาอิกะฮ์²⁰²

พระองค์ ﷻ ดำรัสว่า

﴿وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ ﴿١٦٥﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ
الْمُسَبِّحُونَ﴾

(سورة الصافات: 164-166)

ความว่า “และไม่มีผู้ใดในหมู่พวกเรา เว้นแต่เขาได้มีตำแหน่งที่ได้กำหนดไว้แล้วและแท้จริงเรานั้นเป็นผู้ที่ยืนเข้าแถวอยู่แล้ว และแท้จริงเรานั้นเป็นผู้แซ่ซ้องสดุดีอัลลอฮ์”²⁰³

(สุเราะฮ์อัศศ็อฟฟาต: 164-166)

อิบน์ กะษีรฺ (‘Ibn Kathīr, 2005-1426: 3/157) ได้อธิบายว่า: “บรรดามะลาอิกะฮ์ นั้นพำนักอยู่ในชั้นฟ้า และมีตำแหน่งหน้าที่เฉพาะในการสักการะทุกช่วงเวลา ทุกขณะ เเงาะฮากกล่าวในตัฟซีรว่า มัสรูคได้รายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ رضي الله عنها ท่านศาสนทูต ﷺ กล่าวว่า “ไม่มีสถานที่ตำแหน่งใดในชั้นฟ้าคุณยาเว้นแต่ในสถานที่นั้นจะต้องมีมะลาอิกะฮ์สถิตย์อยู่ หรือไม่ก็ยืนอยู่”²⁰⁴”

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า ทุกช่วงเวลา และทุกๆอิริยาบถนั้นจะมีมะลาอิกะฮ์คอยรับหน้าที่เฉพาะในการสักการะต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

(3) ช่วงเวลาแห่งการประทานคัมภีร์อัลกุรอาน

พระองค์ ﷻ ดำรัสว่า

﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى
وَالْقُرْآنِ...﴾

(سورة البقرة: بعض من آية 185)

ความว่า “เดือนรอมฎอนนั้นเป็นเดือนที่อัลกุรอานได้ถูกประทานลงมาในฐานะเป็นข้อแนะนำสำหรับมนุษย์และเป็นหลักฐานอันชัดเจน

²⁰² คือ เทวทูต หมายถึง สิ่งที่ถูกสร้างจากรัตมี มีความละเอียดอ่อน มีรูปร่างที่หลากหลาย และจงรักภักดีต่อพระองค์ ﷻ ตลอดเวลา.

²⁰³ เป็นการกล่าวสรรภาพของมะลาอิกะฮ์ต่อการเป็นบ่าวว่า ทุกๆมะลักในหมู่พวกเรานั้นมีตำแหน่งและหน้าที่ จะไม่ล่วงเกินต่อกัน บ้างก็ในเรื่องปัจจัยยังชีพ ผลิตชีวิตมนุษย์ นำวิวรรณ์ ยืนแถวเพื่อสักการะ และแซ่ซ้องสดุดีต่อพระองค์ ﷻ ทุกเวลา.

²⁰⁴ เพื่อสักการะอัลลอฮ์ ﷻ.

เกี่ยวกับข้อแนะนำนั้น²⁰⁵ และเกี่ยวกับสิ่งที่จำแนกระหว่างความจริง
กับความเท็จ²⁰⁶”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์: ส่วนหนึ่งของโองการ 185)

อิบน์ กะษีร์ (*Ibn Kathīr, 2005-1426: 1/220) ได้อธิบายว่า: “อัลลอฮ์ ﷻ ได้
สรรเสริญยกย่องเดือนรอมฎอนเป็นพิเศษมากกว่าเดือนอื่นๆ เพราะเป็นเดือนแห่งเวลาที่พระองค์ ﷻ
ได้ประทานคัมภีร์อัลกุรอานลงมายังชั้นฟ้าของโลกนี้อย่างครบถ้วนในคำคืนลัยละตุลกีอ์ดร์ ซึ่งเป็นคืน
แห่งความจำเริญอีกด้วย แล้วหลังจากนั้นค่อยๆทยอยลงมายังศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ตามวาระหรือ
ช่วงเวลาต่างๆ และคัมภีร์อื่นๆ เช่น ศุหุฟศาสนทูตอิบรอฮีม ﷺ ชะบूरศาสนทูตดาอูด ﷺ
เตาร็อดศาสนทูตมูซา ﷺ และอินญีลศาสนทูตอีซา ﷺ ก็ถูกประทานลงมาในเดือนรอมฎอนเช่นกัน”

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า อัลลอฮ์ ﷻ ได้ประทานคัมภีร์อัลกุรอาน
และคัมภีร์อื่นๆนั้นตามวาระ เวลา และสถานที่ที่พระองค์ ﷻ ทรงประสงค์ และทรงคัดสรรไว้แล้ว

(4) ช่วงเวลาแห่งการแต่งตั้งศาสนทูต ﷺ

พระองค์ ﷻ ดำรัสว่า

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ
وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾

(سورة الجمعة: 2)

ความว่า “พระองค์ทรงเป็นผู้แต่งตั้งศาสนทูตขึ้นคนหนึ่งในหมู่ผู้ไม่รู้
จักหนังสือจากพวกเขาเอง เพื่อสาธยายโองการต่างๆ ของพระองค์
แก่พวกเขา และทรงขัดเกลาจิตใจของพวกเขา และทรงสอนคัมภีร์
และวิทย์ปัญญาแก่พวกเขา และแม้ว่าแต่ก่อนนี้พวกเขาอยู่ในการ
หลงผิดอย่างชัดแจ้งก็ตาม”

(สุเราะฮ์อัลญุมอะฮ์: 2)

อิบน์ กะษีร์ (*Ibn Kathīr, 2005-1426: 3/516) ได้อธิบายว่า: “กลุ่มชนอาหรับใน
ช่วงเวลานั้น²⁰⁷ ได้ยึดถือศาสนาของศาสนทูตอิบรอฮีม ﷺ โดยมีการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยน จน
ขัดแย้งกับบทบัญญัติเดิมในเรื่องหลักเอกภาพของพระเจ้า รวมทั้งอุตุกรรมอีกมากมายที่ขัดแย้งกับ
แนวทางศาสนทูตอิบรอฮีม ﷺ ดังนั้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงแต่งตั้งศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ เพื่อฟื้นฟูและ
จรรโลงศาสนาของศาสนทูตอิบรอฮีม ﷺ ด้วยบทบัญญัติใหม่ที่สมบูรณ์ เพื่อนำพามนุษย์ไปสู่
ความสำเร็จและความจำเริญทั้งในโลกนี้และโลกหน้า”

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า ในช่วงเวลาก่อนที่มุฮัมมัด ﷺ ถูกแต่งตั้ง
เป็นศาสนทูตนั้น กลุ่มชนอาหรับในขณะนั้นยังจมปรักอยู่กับความเชื่อผิดๆ ซึ่งถือเป็นยุคมืดแห่งอารย
ธรรม แต่หลังจากที่ท่านได้ถูกแต่งตั้งเป็นศาสนทูต ﷺ เพื่อพันธกิจแห่งการเผยแผ่อิสลาม ภายใน

²⁰⁵ เกี่ยวกับข้อแนะนำให้มนุษย์มีหลักการศรัทธาอันถูกต้องและข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของพวกเขา.

²⁰⁶ เกี่ยวกับหลักการที่จำแนกให้มนุษย์ทราบ ว่าอะไรคือความเท็จ และอะไรคือความจริง.

²⁰⁷ ก่อนท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ได้ถูกแต่งตั้ง.

ระยะเวลาเพียง 23 ปี ท่านได้ทำให้คาบสมุทรอาระเบียบรรลุทางนำ ความจำเริญ และความรุ่งเรือง
เหนือประชาชาติทั้งปวง

(5) ช่วงเวลาแห่งวันกียามะฮ์²⁰⁸

พระองค์ ﷺ ดำรัสว่า

﴿إِنَّ يَوْمَ الْفُضْلِ كَانَ مِيقَاتًا ۖ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا﴾

(سورة النبأ: 17-18)

ความว่า “แท้จริงวันแห่งการตัดสินนั้นเป็นเวลาที่ถูกกำหนดไว้²⁰⁹ วัน
ที่แตรจะถูกเป่า แล้วพวกเจ้าก็จะมากันเป็นหมู่ๆ²¹⁰”

(สุเราะฮ์อันนะบะฮ์: 17-18)

อิบน์ กะษีรฺ (*Ibn Kathīr, 2005-1426: 3/628) ได้อธิบายว่า: “พระองค์อัลลอฮ์
ﷻ ทรงดำรัสให้รู้ถึง “ยามัลฟิศล” คือวันอวสานของโลกและจักรวาล แท้จริงมันเป็นช่วงเวลา
ที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดไว้แล้ว จะไม่เกิดขึ้นก่อนหรือหลังจากกำหนดการณ์ และไม่มีผู้ใดรู้กำหนดเวลา
ดังกล่าวนอกจากพระองค์ ﷻ อิบน์ญะรียร์ได้ปรารภว่า ในวันที่แตรถูกเป่าขึ้น ทุกๆ ประชาชาติจะมา
รับฟังคำตัดสินพร้อมกับศาสนทูตของพวกเขา”

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า เป็นข้อบังคับสำหรับมุสลิมทุกคนต้อง
ศรัทธาว่าวันกียามะฮ์นั้นเป็นช่วงเวลาที่จะต้องปรากฏขึ้นตามการกำหนดสถานะของพระองค์ ﷻ แต่
วันไหน เวลาใดนั้น พระองค์ ﷻ เท่านั้นที่รอบรู้

(6) ช่วงเวลาแห่งการกำหนดสถานะ (เกาะฮุอ์และเกาะดฺร์)

พระองค์ ﷻ ดำรัสว่า

﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ
قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾

(سورة الحديد: 22)

ความว่า “ไม่มีเคราะห์กรรมอันใดเกิดขึ้นในแผ่นดินนี้และไม่มีแม้แต่
ในตัวของพวกเขาเอง เว้นแต่ได้มีไว้ในบันทึกก่อนที่เราจะบังเกิดมัน
ขึ้นมา แท้จริงนั่นมันเป็นการง่ายสำหรับอัลลอฮ์²¹¹”

²⁰⁸ คือวันสิ้นสุดของโลกนี้และจักรวาลในทัศนะของอิสลาม และมนุษย์จะถูกพิพากษาและได้รับการตอบแทนตามความเชื่อ พฤติกรรม
ของตนในช่วงที่ใช้ชีวิตอยู่ในโลกนี้.

²⁰⁹ คือวันแห่งการสอบสวนและตอบแทน และวันแห่งการตัดสินระหว่างสรรพสิ่งทั้งหลายนั้นเป็นเวลาที่ได้ถูกกำหนดไว้แล้ว จะไม่ถูกร่น
มาและจะไม่ล่าช้าออกไป.

²¹⁰ คือวันที่อิสรอไฟล์เป่าสังข์ พวกเจ้าจะออกมาเป็นหมู่ๆยังทุ่งกว้างเพื่อการตัดสิน ชั้นฟ้าทั้งหลายจะถูกเปิดออกเพื่อให้มะลาอิกะฮ์ลง
มา เพื่อเขาจะถูกเคลื่อนออกไปจากสถานที่ของมัน แล้วกระจายเป็นผุยผง จนเป็นภาพลวงตา ซึ่งผู้พบเห็นจะคิดว่าเป็นแหล่งน้ำ.

²¹¹ สิ่งที่เกิดขึ้นในแผ่นดินนี้ เช่นเคราะห์กรรมต่างๆเป็นต้นว่าความแห้งแล้ง แผ่นดินไหว การสูญเสียชีวิต การเจ็บไข้ได้ป่วย ความ
ยากจน และการสูญเสียดอกผลหลายชนิดที่พื้ของ ทั้งหมดยังถูกจารึกไว้ในกระดานบันทึกแล้วพร้อมด้วยจำนวน ขนาด วิธีการ วันเวลาและ
สถานที่ของมัน ทั้งนี้ก่อนที่พระองค์จะทรงให้เกิดขึ้น.

(สุเราะฮ์อัลอะฮ์ดีด: 22)

อิบน์ กะษีรฺ ('Ibn Kathīr, 2005-1426: 3/460) ได้อธิบายว่า: “พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนดสภาวะ ช่วงเวลาเหตุการณ์ต่างๆ ไว้แล้วก่อนที่มนุษย์ที่ถูกให้บังเกิด ตั้งมีรายงานจากอิมามอะหมัด จาก अबดุลลอฮ์ บินอุมร์ บินอาศ ﷺ กล่าวว่า ฉันได้ยินท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนดสภาวะ ปรากฏการณ์ล่วงหน้า ก่อนที่จะสร้างชั้นฟ้าและแผ่นดินถึง 50000 ปี”

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า การศรัทธาต่อการกำหนดสภาวะต่างๆ เช่น โชคดีหรือโชคร้าย ความดีหรือความชั่ว ความทุกข์หรือความสุข สูงศักดิ์หรือด้อยศักดิ์ ล้วนแล้วแต่ช่วงเวลาเหล่านั้น พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงกำหนดการณ์ไว้แล้วทั้งสิ้น

จะเห็นได้ว่ามีมติต่างๆ ของหลักการศรัทธาที่กล่าวมาข้างต้นเป็นข้อบังคับจำเป็นพื้นฐานสำหรับผู้ศรัทธาที่จะนำพาตนเองรอดพ้นจากความขาดทุนและสร้างผลกำไรแก่ชีวิตโดยการบริหารพลังศรัทธาให้คงมั่นในจิตใจและรู้จักควบคุมภาวะของพลังศรัทธาซึ่งตรงกับนัยอธิบายบางทัศนะกล่าวว่า มนุษย์ที่ขาดทุนคือประเภทมนุษย์ที่ฝ่าฝืนเท่านั้นโดยยึดหลักฐานจากดำรัสที่ 3 ซึ่งบ่งชี้ถึงกรณียกเว้น กล่าวคือบรรดาผู้ศรัทธาจะไม่ขาดทุนแน่นอน (al-Khāzin. 1979-1399: 7/286-287) และฟัครุดดีน อรรรอซีย์ (Fakhr al-Dīn al-Rāziy, 1992-1412: 32/620) ได้อธิบายเสริมอีกว่า: “และหากตีความว่ากลุ่มที่ฝ่าฝืนยอมให้ความหมายว่าพวกหลงผิดและพวกดื้อรั้นเว้นแต่ผู้ที่ยอมรับศรัทธาซึ่งพวกเขาจะบริสุทธิ์จากความขาดทุนไปสู่ผลกำไรแห่งชีวิต”

การมอบน้อมถ่อมตนและการควบคุมสมาธิถือเป็นอีกมิติหนึ่งของการบริหารพลังศรัทธาให้เพิ่มพูนมากขึ้น ฟัครุดดีน อรรรอซีย์ (Fakhr al-Dīn al-Rāziy, 1992-1412: 32/626) ได้อธิบายว่า: “ระดับการมอบน้อมถ่อมตนและการควบคุมสมาธิเพื่อพระองค์นั้นไม่มีรูปแบบที่สิ้นสุดและแท้จริงสถานภาพความยิ่งใหญ่และพลังอำนาจแห่งพระองค์ไม่มีวันเสื่อมสลาย เมื่อมนุษย์ได้เรียนรู้ซึ่งปฏิบัติในการสวามิภักดิ์ที่หลากหลายต่อพระองค์ ความยำเกรงยอมเพิ่มมากขึ้น แล้วมนุษย์จะมีเกียรติได้อย่างสมบูรณ์ด้วยการแสดงออกซึ่งความสวามิภักดิ์ต่อพระองค์ ส่วนการละเว้นสิ่งที่สูงค่าและตัดรอนสิ่งที่ด้อยค่าคือจำแนกหนึ่งของความขาดทุน กล่าวคือแท้จริงมนุษย์ไม่พ้นจากความว่างเปล่าของอายุ เพราะมนุษย์ได้ใช้จ่ายหมดไปตามกาลเวลา หากบริหารเวลาหมดไปกับความชั่ว ย่อมขาดทุนอย่างชัดเจน และหากได้บริหารเวลาด้วยกับสิ่งที่อนุวัติก็ขาดทุนเช่นกัน เพราะมันไม่ได้เกิดผลลัพธ์ในคุณความดีแต่อย่างใดเท่ากับสูญเปล่า และหากบริหารเวลาด้วยการสวามิภักดิ์เว้นแต่ต้องปฏิบัติในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งถึงจะเกิดผลด้วยการมอบน้อมถ่อมตนและการควบคุมสมาธิอย่างสมบูรณ์เพื่อพระองค์”

ฟัครุดดีน อรรรอซีย์ (Fakhr al-Dīn al-Rāziy, 1992-1412: 32/620-621) ได้อธิบายถึงพลังศรัทธาที่นำไปสู่การรู้จักสำนึกผิดว่า: “อายุที่เหลืออยู่ของแต่ละคนนั้นไร้ค่าหากปล่อยให้สูญเปล่าเป็นพันปี และได้สภาพผิดเนื่องจากเล็งเห็นคุณค่าของโลกหน้ากับอายุที่เหลืออยู่ในการได้พำนักอยู่สวนสวรรค์อันนิรันดร์ เขาจึงปฏิบัติตนอยู่ในความดีและทุกอย่างในชีวิตกลายเป็นความมีเกียรติในการเล็งเห็นคุณค่าของวันเวลาที่เหลืออยู่ เท่ากับว่ากาลเวลาและยุคสมัยเป็นผลแห่งรากฐานของความโปรดปรานทั้งหลาย” กล่าวคือการรู้จักสำนึกผิดเป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถขับเคลือบพลัง

ศรัทธาในการบริหารเวลาที่เหลืออยู่เกิดคุณค่าแก่ชีวิต เพราะพระองค์ทรงสาบานด้วยกาลเวลาเพื่อต้องการให้รำลึกถึงอดีตกาลที่ผ่านมาว่าอายุที่สูญเปล่าและว่างเปล่าจากการใช้ความพยายามในการบริหารเวลาเพื่อสร้างสมคุณความดีคือความบกพร่องในชีวิตและสาเหตุแห่งความขาดทุน”

อิบน์ อาซุร (‘Ibn ‘Athur. 2000-1420: 30/463) ได้อธิบายถึงระดับความขาดทุนว่า: “และความขาดทุนมีหลายระดับซึ่งการปฏิเสธศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และไม่ยอมรับสถานภาพของการเป็นศาสนทูต ﷺ ถือเป็นบาปและความขาดทุนระดับสูงสุด ส่วนบาปเล็กอื่นๆ สามารถลบล้างด้วยความดีที่เราได้ปฏิบัติราบใดที่เราละทิ้งบาปใหญ่และความชั่วทั้งหลาย ดังที่พระองค์ดำรัสว่า

﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾

(سورة هود: بعض من آية 114)

ความว่า “แท้จริงความดีทั้งหลายย่อมลบล้างความชั่วทั้งหลาย”

(สุเราะฮฮุด: ส่วนหนึ่งของโองการ 114)

ดังนั้นมาตรฐานวัดความเป็นมนุษย์ที่ดีเลิศนั้นส่วนสำคัญต้องมาจากพลังศรัทธาที่ขับเคลื่อนอยู่ในจิตวิญญาณที่ได้แสดงออกซึ่งเจตจำนงอันหลากหลายต่อการสวามิภักดิ์แด่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อยู่ตลอดเวลา จากทัศนะหนึ่งในหนังสืออรรถาธิบายอัลกุรอาน Lubāb al-T’awīl fi Ma‘ānīy al-Tanzīl ซึ่งชี้ให้เห็นถึงมาตรฐานของมนุษย์ว่า: “เมื่อได้ใช้ชีวิตที่ยืนยาวบนโลกนี้และแก่ชราลงโดยที่ไม่ได้บริหารชีวิตให้เกิดความดีงาม เขาก็อยู่ในความบกพร่องและล่าถอยอย่างไร้ค่าเว้นแต่บรรดาผู้ที่มีศรัทธา พวกเขาจะได้รับการบันทึกผลตอบแทนและสิ่งที่ดีในกิจการงานที่พวกเขาได้ปฏิบัติไว้เมื่อตอนยังหนุ่มและแข็งแรงดี ดังดำรัสของพระองค์ที่กล่าวถึงผลตอบแทนของมนุษย์ที่มีศรัทธาและกระทำความดีทั้งหลาย กล่าวคือ “การตอบแทนของพวกเขา ณ ที่พระเจ้าของพวกเขาคือสวนสวรรค์หลากหลายอันสถาพร ณ เบื้องล่างของมันมีลำน้ำหลายสายไหลผ่าน พวกเขาเป็นผู้พำนักอยู่ในนั้นตลอดกาล อัลลอฮ์ ﷻ ทรงพอพระทัยต่อพวกเขา และพวกเขาก็ยินดีในพระองค์ นั่นคือสำหรับผู้ที่ถูกเกรงพระเจ้าของพวกเขา²¹²” และอีกดำรัสที่ว่า “โดยที่สำหรับพวกเขาจะได้รับรางวัลอย่างไม่มีที่สิ้นสุด²¹³” (al-Khāzin, 1979-1399: 7/287)

จากหลากหลายนัยอธิบายข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการบริหารเวลาในด้านหลักการศรัทธาต้องอาศัยพลังขับเคลื่อนจิตใต้สำนึกด้วยจิตวิญญาณอันบริสุทธิ์ เรียนรู้ทักษะพื้นฐานในหลักการศรัทธา ได้รับการชี้แนะทางจากศาสนทูต ﷺ การน้อมน้อมถ่อมตน การรู้จักควบคุมสมาธิ การรู้จักสำนึกผิดและเข้าใจถึงมาตรฐานของความเป็นมนุษย์อย่างลึกซึ้ง สิ่งเหล่านี้คือเงื่อนไขแห่งความเป็นเลิศในการบริหารเวลาในด้านหลักการศรัทธาที่สามารถสร้างความสำเร็จและสร้างผลกำไรที่ยั่งยืนให้แก่ชีวิตทั้งโลกนี้และโลกหน้าอย่างแท้จริง

²¹² สุเราะฮฮอัลบัยยีนะฮ โองการที่ 8.

²¹³ สุเราะฮฮอดดีน โองการที่ 6.

4.1.2 การบริหารเวลาในด้านหลักศาสนบัญญัติ

หลักศาสนบัญญัติเป็นหลักการศึกษาในรูปแบบของการปฏิบัติตนที่อยู่บนพื้นฐานของบัญญัติที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบังคับใช้ การบริหารเวลาในด้านหลักศาสนบัญญัติไม่อาจบรรลุผลลัพธ์ที่ดีได้เว้นแต่ต้องเกิดจากพลังศรัทธาภายในจิตใจที่ขับเคลื่อนแสดงออกมาให้เห็นในรูปภายนอกจนเกิดภาพลักษณ์ที่ดีงามและบริหารช่วงเวลาต่างๆ ให้เกิดผลลัพธ์อันคุ้มค่าให้แก่ชีวิต ความศรัทธาเพียงอย่างเดียวมีอาจทดแทนความขาดทุนและสร้างผลกำไรให้แก่ชีวิตได้เว้นแต่ต้องอาศัยการปฏิบัติหลากหลายคุณความดีที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ ฟัครุดดีน อัรรอซีย์ (Fakhr al-Dīn al-Rāziy, 1992-1412: 32/626) ได้อธิบายถึงมิติของความขาดทุนไว้ว่า: “แท้จริงมนุษย์จะอยู่ในความขาดทุนอยู่เรื่อยไปเพราะความขาดทุนคือการสูญเสียต้นทุน และต้นทุนคืออายุที่มนุษย์ได้ใช้จ่ายหมดไปตามกาลเวลา ทั้งนี้เพราะทุกช่วงเวลาที่ผ่านมาในชีวิตมนุษย์ หากมันได้พลิกผันไปยังความชั่ว ย่อมขาดทุนแน่นอน และหากสาละวนด้วยกับสิ่งที่อนุมัติก็ขาดทุนเช่นกันเพราะมันไม่ได้เกิดผลลัพธ์ในคุณความดีแต่อย่างใดเท่ากับสูญเสียเปล่า และหากสาละวนด้วยกับการสวามิภักดิ์เว้นแต่ต้องปฏิบัติในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งถึงจะเกิดผล” กล่าวคือ “ชีวิตและอายุของพวกเขาประสบความสำเร็จและความสูญเสียและหายนะเว้นแต่ผู้ศรัทธาที่ปฏิบัติคุณความดีจะไม่สูญเสียอายุและทรัพย์สินเพราะพวกเขาได้บริหารกิจการงานต่างๆ ด้วยอายุและทรัพย์สินเพื่อความจำเริญและความผาสุกอันยั่งยืน” (Fakhr al-Dīn al-Rāziy, 1992-1412: 32/624)

อิบนุอาดีล (ʿIbn ʿĀdil, n.d.: 16/446) ได้อธิบายว่า: “﴿وَعَمَلُوا﴾ คือยอมรับปฏิบัติด้วยแรงศรัทธา และ ﴿الصَّالِحَاتِ﴾ คือประเภทต่างๆ ของความดี กล่าวคือพวกเขาปฏิบัติตามพระบัญชาใช้และหลีกเลี่ยงจากสิ่งต้องห้ามในเรื่องศาสนกิจ เช่นละหมาด ในเรื่องจารีตประเพณี เช่นการค้าขาย พวกเขาถือบรรดาผู้ที่ยอมซื้อโลกหน้าด้วยกับราคาโลกนี้ที่ด้อยค่า การสะสมทรัพย์ไม่ทำให้พวกเขาละเลยบัญญัติเหล่านั้น พวกเขาถือบรรดาผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างยั่งยืนและได้รับความผาสุกอันสถาพรนิรันดร์ และพวกเขาจะไม่ประสบกับความขาดทุนแต่อย่างใด”

จะเห็นได้ว่ามนุษย์ที่พยายามแสดงออกซึ่งการสวามิภักดิ์ต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อย่างเคร่งครัดตามรูปแบบวิถีปฏิบัติที่ถูกบัญญัติไว้ พยายามบริหารเวลาเพื่อปฏิบัติคุณความดีต่างๆ จะนำมาซึ่งความจำเริญในชีวิต ทั้งละหมาด จ่ายซะกาต ถือศีลอด ประกอบพิธีหัจญ์และอื่นๆ จากแนวทางที่หลากหลายของคุณความดีที่พระองค์ทรงบัญญัติ ไม่ว่าจะภาคบังคับหรือภาคส่งเสริม ทั้งส่วนตนหรือส่วนรวม ทั้งนี้ต้องยึดด้วยเจตนารมณ์อย่างแท้จริงเพราะการยึดด้วยเจตนารมณ์เพื่อประกอบคุณความดีต่างๆ ถือเป็นอีกบริบทหนึ่งของการบริหารเวลาในด้านหลักศาสนบัญญัติ อัชเชาว์ กานีย์ (al-Shawkānīy, n.d.: 5/699) ได้อธิบายว่า: “คือพวกเขาได้ศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และกระทำความดีรวมกันทั้งการยึดมั่นและการปฏิบัติตน พวกเขาคือผู้ที่ได้รับกำไรเนื่องจากพวกเขาได้ปฏิบัติกิจการงานเพื่อโลกหน้าและความรุ่งเรืองของโลกนี้ไม่ทำให้พวกเขาต้องหันเหออกจากกิจการงานของโลกหน้า”

อัลคอซิมิน (al-Khāzin, 1979-1399: 7/286-287) ได้อธิบายอีกว่า: “มนุษย์ไม่พ้นจากความขาดทุนเพราะความขาดทุนคือการใช้เวลาของอายุหมดไปอย่างไร้ประโยชน์ แต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมาผ่านไปอาจอยู่ในกรอบของการสวามิภักดิ์หรือกระทำความชั่ว หากเวลาที่ผ่านไปได้กระทำสิ่ง

ที่เป็นความชั่ว มันคือความขาดทุนอันชัดเจน และหากได้ปฏิบัติอยู่ในการสวามิภักดิ์ถือเป็นความดีที่เพิ่มพูน แท้จริงความจำเริญและความผาสุกของมนุษย์ขึ้นอยู่กับความรักที่ผูกพันกับโลกหน้าและหันหลังให้กับความหลงใหลของโลกนี้ จากนั้นมูลเหตุที่ชักนำไปสู่โลกหน้ามันชัดเจน ส่วนมูลเหตุที่ชักนำไปสู่ความรักที่ผูกพันกับโลกนี้มันชัดเจน ด้วยเหตุนี้มนุษย์ส่วนมากต่างสาละวนด้วยความรักและหลงใหลในโลกนี้ที่ติดต่อกับการชวนชวายนมัน พวกเขาจึงตกอยู่ในวังวนแห่งความขาดทุนและความสูญเสียอันมิอาจทดแทนคุณค่าให้แก่ชีวิตได้ กล่าวคือ ทุกช่วงเวลาที่ผ่านมาของมนุษย์ไป หากได้บริหารเวลาอยู่ในการสวามิภักดิ์ต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ มันคือคุณความดี หากมิเช่นนั้นมันคือความขาดทุน ความเสียหายและความหายนะของชีวิต”

ฟัครุดดีน อรรอซีย (Fakhr al-Dīn al-Rāziy, 1992-1412: 32/626-627) ได้อธิบายเสริมอีกว่า: “จากโองการ ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ นอกจากบรรดาผู้ศรัทธาและกระทำความดีทั้งหลายซึ่งประกอบด้วยแ่งคิดในประเด็นต่างๆ ดังนี้ 1) เป็นความประสงค์ของผู้ที่ต้องการยกเลิกสัญญาบาป (ความขาดทุน) ด้วยโองการนี้ซึ่งพวกเขาอ้างว่าโองการนี้บ่งชี้ถึงสภาพของมนุษย์อยู่ในความขาดทุนยกเว้นเงื่อนไขหรือคุณสมบัติสองประการซึ่งเรารู้ว่ามันคือความศรัทธาและกระทำความดีทั้งหลาย หากมิเช่นนั้นความขาดทุนย่อมประสบแก่พวกเขาทั้งโลกนี้และโลกหน้าเพราะคุณสมบัติทั้งสองเป็นหนทางรอด หากปฏิบัติไว้เพียงเล็กน้อยหรือไม่ได้ปฏิบัติเลยแน่นอนความปลอดภัยย่อมน้อยกว่าความหายนะ 2) ช้อยกเว้นในโองการก่อให้เกิดผลลัพธ์ 3 ประการ (หนึ่ง) เป็นการบริหารความเสี่ยงที่ดีของอายุและความหนุ่มของผู้ที่ศรัทธาเพราะกิจการงานสามารถถึงไปยังความดีอย่างเต็มที่ได้ด้วยวัยและพลังอันแรงกล้าของเขา (สอง) เป็นการย้ำเตือนให้เห็นถึงทุกอย่างที่เชิญชวนท่านไปสู่การสวามิภักดิ์ต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ คือความดีงาม และทุกอย่างที่หันให้ท่านออกห่างจากการสวามิภักดิ์ต่อพระองค์คือความเสียหาย 3) เกิดประเด็นคำถามข้อแตกต่างเกี่ยวกับกรณีข้อชี้ขาดถึงความขาดทุนแต่ไม่ได้กล่าวถึงสาเหตุของมัน ส่วนผลกำไรได้กล่าวถึงสาเหตุของมันคือการศรัทธาและปฏิบัติกิจการงานที่ดีแต่ไม่กล่าวถึงข้อชี้ขาด? เราขอตอบว่าการที่ไม่กล่าวถึงสาเหตุของความขาดทุนเพราะความขาดทุนเกิดผลจากการละทิ้งหรือเผชิญหน้ากับมัน ส่วนผลกำไรจำเป็นต้องปฏิบัติถึงจะเกิดผล หากละทิ้งไม่ปฏิบัติย่อมขาดผลกำไร และอีกแนวทางหนึ่งให้ทัศนะว่า ความขาดทุนเป็นสิ่งที่คลุมเครือและไม่แยกราชละเอียดย่างๆ ส่วนผลกำไรแยกราชละเอียดย่างๆ และชี้แจงมันเพราะพระองค์ต้องการบ่งชี้ให้เห็นความเหมาะสมของเกียรติคุณความดีที่ก่อให้เกิดผลกำไร”

ในมิติของการบริหารเวลาในด้านศาสนบัญญัติ หากอาศัยวลีสำคัญที่ปรากฏในสุเราะฮ์อัลอัศรคือ ﴿وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ ซึ่งให้นัยอธิบายถึงบรรดาผู้ที่กระทำความดีทั้งหลายย่อมครอบคลุมถึงรูปแบบต่างๆ ของความดี กลุ่มมุฮ์ตะซึละฮ์²¹⁴ บอกว่า การใช้ชื่อเรียกกิจการงานว่าบรรดาสิ่งที่ดีเพื่อเป็นการย้ำเตือนถึงแนวทางคุณความดีอันหลากหลาย ไม่ใช่แค่กิจการงานที่อ้อชะรี

²¹⁴ คือกลุ่มที่ยึดแนวคิดหลักอะกีดะฮ์ตามแนวทางของวาฮิด บินอะฏออ เดิมคือลูกศิษย์ของหะสัน อัลบัครีย.

ยะฮ์²¹⁵ กล่าวไว้เท่านั้น ส่วนอัลอะฮ์อะริยะฮ์ให้นัยอธิบายว่าพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงให้คุณลักษณะของกิจการงานว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่พระองค์ไม่ได้ชี้แจงถึงสาเหตุแนวทางต่างๆ ที่ย้อนกลับไปยังสิ่งที่ดีเหล่านั้น หรือสาเหตุของตัวกิจการงาน (Fakhr al-Dīn al-Rāziy, 1992-1412: 32/628) เป็นการบ่งบอกถึงหลากหลายแนวทางความดีที่อยู่ภายใต้กรอบแห่งบัญญัติของพระองค์ซึ่งแน่นอนความดีรูปแบบต่างๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับโองการและหะดีษที่ชี้ให้เห็นถึงมิติต่างๆ ของการบริหารเวลาที่ต้องปฏิบัติอย่างถูกต้องวิธี เช่น

พระองค์ดำรัสว่า

﴿...إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا﴾

(سورة النساء، بعض من آية: 103)

ความว่า “แท้จริงการละหมาดเป็นข้อบัญญัติที่ถูกกำหนดเวลา²¹⁶ไว้แก่ผู้ศรัทธาทั้งหลาย”

(สุเราะฮ์อันนิซาอ, ส่วนหนึ่งของโองการ: 103)

อิบน์ กะษีร์ (Ibn Kathīr, Ahmad shakir, 2005-1426: 1/569) ได้อธิบายว่า: “การละหมาดนั้นต้องปฏิบัติตามเวลาที่ถูกกำหนดไว้ อิบน์อับบาส رضي الله عنه ได้กล่าวว่า โองการดังกล่าวนี้หมายถึงละหมาดฟิรฎุ และอิบน์มุสอูด رضي الله عنه ก็ได้กล่าวว่า แท้จริงการละหมาดนั้นมีเวลาที่แน่นอน เหมือนกับการประกอบพิธีฮัจญ์”

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า ช่วงเวลาของการละหมาดฟิรฎุนั้นมีกำหนดเวลาที่แน่นอน ไม่อนุญาตให้สับเปลี่ยนหรือรวมกันในเวลาหนึ่งเวลาใดเป็นการเฉพาะ และท่านศาสนทูต ﷺ ได้กล่าวถึงความประเสริฐกับการใช้ทักษะบริหารในการละหมาดเช่นกันว่า

ท่านอิบน์อุมร์ رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านศาสนทูต ﷺ ได้กล่าวว่า

((صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِ الْفَدِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً))

(أخرجه مسلم، د.ت.: 1، 450، 650)

ความว่า “การละหมาดแบบหมู่คณะนั้นประเสริฐกว่าการละหมาดคนเดียวถึง 27 เท่า”

(บันทึกโดย Muslim, n.d.: 1, 450, 650)

จากหะดีษข้างต้นสามารถยืนยันได้ถึงความต่างระหว่างการละหมาดแบบหมู่คณะ และแบบตัวคนเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งละหมาดวันศุกร์ในรอบสัปดาห์จำเป็นจะต้องละหมาดร่วมกันแบบหมู่คณะ ดังนั้นการรู้จักใช้ทักษะการบริหารเวลาและรูปแบบการละหมาดจะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีงามและมีผลกำไรที่ได้รับการตอบแทนในวันโลกหน้า

และเกี่ยวกับการถือศีลอด พระองค์ดำรัสว่า

²¹⁵ คือ อะลี บิน อิสมาอิล บิน อิสมาก บิน สาลิม บิน อิสมาอิล บิน अबดุลลอฮ์ บิน มุซา บิน บิลาล บิน อะบีบรูดะฮ์ บิน อะบีมุซา อัลอะฮ์อารีย์ หรือขนานนามว่า อะบุลหะสัน อัลอะฮ์อารีย์ ปราชญ์สายอะฮ์ลิสสุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์ เกิดในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 260 เสียชีวิตในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 324.

²¹⁶ ถูกกำหนดไว้ในวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง 5 เวลาดังที่ทราบกันแล้ว.

﴿... فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ
فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا
الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

(سورة البقرة، بعض من آية: 185)

ความว่า “ดั่งนั้นผู้ใดในหมู่พวกเจ้าเข้าอยู่ในเดือนนั้นแล้วก็จงถือศีล
อดในเดือนนั้นและผู้ใดป่วยหรืออยู่ในการเดินทางจงถือใช้ในวันอื่น
แทน อัลลอฮ์ทรงประสงค์ให้ความสะดวกแก่พวกเจ้าและไม่ทรงให้
มีความลำบากแก่พวกเจ้า และเพื่อพวกเจ้าจะได้ให้ครบถ้วนซึ่งจำ
นวนวัน (ของเดือนรอมฎอน) และเพื่อพวกเจ้าจะได้ให้ความเกรียง
ไกรแต่อัลลอฮ์ในสิ่งที่พระองค์ทรงแนะนำแก่พวกเจ้า และเพื่อพวก
เจ้าจะขอบคุณ”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์, ส่วนหนึ่งของโองการ: 185)

อิบนุ กะษีร์ (’Ibn Kathīr, ’Ahmad shakir. 2005-1426: 1/221,223) ได้อธิบาย
ว่า: “กำหนดการณ์ที่จำเป็นเหนือบุคคลใดก็ตามที่อาศัยอยู่ในเมืองๆหนึ่งขณะที่เข้าสู่เดือนรอมฎอน
อย่างแน่ชัด ต้องถือศีลอดทันทีโดยไม่มีข้อสงสัยใดๆ และอนุญาตให้ละศีลอดได้สำหรับผู้ป่วย หรือผู้ที่
อยู่ในการเดินทาง โดยมีเงื่อนไขให้ชดใช้ในวันอื่นแทน ดั่งนั้นเมื่อพวกท่านได้ยื่นหยัดเชือกฟางในคำสั่ง
ของอัลลอฮ์ ﷻ โดยการปฏิบัติในสิ่งที่เป็นอย่างบังคับ ละทิ้งสิ่งที่ต้องห้าม รักษาไว้ซึ่งกรอบแห่งบทบัญญัติ
เหล่านั้น หวังว่าพวกท่านจะเป็นผู้ที่จะขอบคุณ”

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า เวลาของการถือศีลอดนั้นคือเมื่อเข้าสู่
เดือนรอมฎอนอย่างแน่ชัด ถือเป็นข้อบังคับส่วนบุคคลสำหรับมุสลิมที่บรรลุนิติภาวะ มีสติปัญญาที่
สมบูรณ์จำเป็นต้องถือศีลอดทุกคน นอกจากบุคคลที่ศาสนบัญญัติอนุญาตให้ละศีลอดได้แต่ต้องชดใช้
หรือบุคคลที่ศาสนบัญญัติอนุโลมให้ไม่ต้องถือศีลอดแต่ต้องจ่ายฟิเดยะฮ์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

รอมฎอนถือเป็นเดือนแห่งความจำเริญในรอบปี ไม่ว่าจะการละศีลอด ละหมาดตะรอ
วีหฺ การทานข้าวสละฮฺในช่วงหน้ารุ่ง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสิบคืนสุดท้ายนั้น ศาสนทูต ﷺ ได้
ส่งเสริมให้ประชาชาติของท่านแสวงหาคืนลัยละตุลก็อดรฺโดยการแข่งขันกันในการประกอบศาสนกิจ
ในรูปแบบต่างๆ²¹⁷

ท่านอิบนุอุมร์ رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านศาสนทูต ﷺ ได้กล่าวว่า

((تَحْيِيْنَا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ أَوْ قَالَ فِي التَّسْعِ الْآخِرِ))

(أخرجه مسلم، د.ت.: 1165، 822، 2)

ความว่า “ท่านทั้งหลายจงแสวงหาคืนลัยละตุลก็อดรฺในช่วงสิบคืน
สุดท้าย หรือ (บางรายงาน) ท่านกล่าวว่าในช่วงเก้าคืนสุดท้าย”

(บันทึกโดย Muslim, n.d.: 2, 822, 1165)

²¹⁷ เพราะการประกอบศาสนกิจที่ตรงกับคืนลัยละตุลก็อดรฺนั้นจะได้รับภาคผลบุญถึง 1000 เดือนด้วยกัน ดั่งโองการพระองค์อัลลอฮ์
ดาร์สไว้ในอายะฮ์ที่3 สุเราะฮ์อัลก็อดรฺ.

และในเรื่องการจ่ายชะกาต พระองค์ดำรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ
مِنَ الْأَرْضِ... ﴾

(سورة البقرة، بعض من آية: 267)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายจงบริจาคส่วนหนึ่งจากบรรดา
สิ่งดีๆ²¹⁸ ที่พวกเจ้าได้แสวงไว้ และจากสิ่งที่เราได้ให้ออกมาจากดิน²¹⁹
สำหรับพวกเจ้า”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์, ส่วนหนึ่งจากโองการ: 267)

อิบนุ กะษีรฺ (Ibn Kathīr, 1999-1420: 1/697) ได้อธิบายว่า: “ผลผลิตหรือ
ผลประโยชน์ที่ดีที่ได้อบรมรวม หรือเก็บเกี่ยวไว้จากช่วงเวลาของการแสวงหาปัจจัยยังชีพต่าง ๆ นั้น
จะต้องบริจาคชะกาตบางส่วนจากผลผลิต หรือผลประโยชน์เหล่านั้นให้กับผู้มีสิทธิรับทางสังคมมุสลิม
ซึ่งมันเป็นการเกื้อกูลแบ่งปันกัน และเป็นหลักประกันทางสังคมที่ก่อให้เกิดเสถียรภาพต่อพี่น้องมุสลิม
โดยรวม อะลีย์และสุตดียได้กล่าวถึงผลผลิตหรือผลประโยชน์ที่ดี นั่นคือ ทองคำ เงิน พืชพรรณผลไม้
หรือสิ่งเพาะปลูกต่างๆ”

และพระองค์ดำรัสอีกว่า

﴿...وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ... ﴾

(سورة الأنعام، بعض من آية: 141)

ความว่า “และจงจ่ายสิทธิของมันในวันที่เก็บเกี่ยวมัน”

(สุเราะฮ์อัลอันอาม, ส่วนหนึ่งจากโองการ: 141)

อัญญาอะบะรียฺ (al-Tabarī, 2002-1423: 32/166) ได้อธิบายว่า: “จากอิบนุ
อับบาส رضي الله عنه กล่าวว่า สิทธิของมันคือชะกาตที่ได้ถูกบัญญัติไว้ และวันที่เก็บเกี่ยวมันคือวันที่ถูกขังตวง
หรือรู้ได้จากการขังตวง”

ส่วนในเรื่องของการประกอบพิธีหัจญ์ พระองค์ดำรัสไว้ว่า

﴿ الْحُجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحُجَّ فَلَا رَفْثَ وَلَا فُسُوقَ
وَلَا جِدَالَ فِي الْحُجِّ وَمَا تَعَلَّوْا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ
الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ ﴾

(سورة البقرة : 197)

ความว่า “(เวลา) การทำฮัจญ์นั้นมีหลายเดือนอันเป็นที่ทราบกันอยู่
แล้ว ดังนั้นผู้ใดที่ได้ให้การทำฮัจญ์จำเป็นแก่เขาในเดือนเหล่านั้น²²⁰

²¹⁸ คือสิ่งดีที่ได้มาในทางที่ชอบด้วยบัญญัติศาสนา

²¹⁹ อันได้แก่พืชผลที่พวกเขาเพาะปลูก และรวมไปถึงแร่ต่างๆที่ขุดพบ และน้ำมันที่สำรวจพบในแหล่งต่างๆ

²²⁰ หลังจากทำการอิหฺรอมแล้ว

แล้วต้องไม่มีการสมสู่ และไม่มีการละเมิดและไม่มีการวิวาทใดๆ ใน (เวลา) การทำฮัจญ์ และความดีใดๆ ที่พวกเจ้ากระทำ อัลลอฮ์ทรง

รู้ดีและพวกเจ้าจงเตรียมเสียบึงเถิด²²¹ แท้จริงเสียบึงที่ดีที่สุดนั้นคือ ความยำเกรงและพวกเจ้าจงยำเกรงข้าเถิดโอ้ผู้มีปัญญาทั้งหลาย”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : 197)

อัญญาบะรีย์ (al-Ṭabarī, 2000-1420: 4/115) ได้อธิบายว่า: “อิบนุอับบาส رضي الله عنه ได้รายงานไว้ว่า (เวลา) การทำฮัจญ์นั้นมีหลายเดือนอันเป็นที่ทราบกันอยู่ นั่นคือ เขาวัล ชุลเกาะฮ์อะดะฮ์ และอีก 10 วันของชุลหิจญะฮ์ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงให้มีเดือนเหล่านี้เพื่อการทำฮัจญ์ และช่วงเวลาของเดือนที่เหลือไว้เพื่อการทำอุมเราะฮ์ ดังนั้นผู้หนึ่งผู้ใดไม่สมควรอิหฺรอมฮัจญ์เว้นแต่จะต้องอิหฺรอมในเดือนฮัจญ์เพียงเท่านั้น ส่วนการอิหฺรอมอุมเราะฮ์นั้นสามารถกระทำได้ทุกเดือน”

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า การอิหฺรอมฮัจญ์มีช่วงเวลาที่เหมาะสม ไม่อนุญาตให้อิหฺรอมฮัจญ์ในช่วงเวลาที่ไม่ได้กำหนดไว้ ซึ่งเป็นการบอกลึงการรู้จักใช้ทักษะบริหารเวลาที่ถูกต้อง และในโองการข้างต้นได้ย้ำถึงข้อห้ามต่างๆ ในช่วงเวลาของการอิหฺรอมฮัจญ์นั้นเป็นการเสริมทักษะการบริหารเชิงปฏิบัติในส่วนของข้อห้าม และรวมถึงคุณค่าแห่งช่วงเวลาที่ได้ก่อให้เกิดตักวาขึ้น คือเสียบึงที่ดีเยี่ยมที่สุดสำหรับผู้ศรัทธาที่จะเดินทางไปสู่โลกหน้า

การประกอบพิธีฮัจญ์ถือเป็นศาสนกิจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณความดีอันมากมาย อันเนื่องมาจากต้องสละทรัพย์สิน เวลา รวมถึงสุขภาพจิตที่หนักแน่นและสุขภาพร่างกายที่เข้มแข็งพร้อมเพื่อการประกอบศาสนกิจจนลุล่วง ท่านศาสนทูต ﷺ ได้กล่าวยืนยันถึงความประเสริฐในเรื่องดังกล่าวไว้ ซึ่งมีรายงานจากอะบูฮุร็อยเราะฮ์ رضي الله عنه ท่านได้ยืนยันศาสนทูต ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ))

(أخرجه البخاري، 1419 : 1521)

ความว่า “บุคคลใดได้ประกอบพิธีฮัจญ์เพื่ออัลลอฮ์ แล้วไม่มีการสมสู่และไม่มีการละเมิดเขาจะกลับมาเหมือนวันที่ได้คลอดจากท้องมารดาของเขา²²²”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1419: 1521)

จะเห็นได้ว่า การประกอบพิธีฮัจญ์ที่มีความบริสุทธิ์ใจ ปราศจากการประพฤติกิเลสลามกอนาจาร และยับยั้งการละเมิดในรูปแบบต่างๆ นั้นจะนำมาซึ่งคุณค่าแห่งชีวิต กล่าวคือพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงปลงล้างบาปให้แก่เขาเปรียบเสมือนวันที่คลอดออกจากท้องมารดาของเขา ถือเป็นความโปรดปรานอันยิ่งใหญ่แห่งพระองค์ที่มีให้แก่ประชาชาติอิสลามในยุคนี้

ดังนั้น บทบัญญัติต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นถือเป็นหลักฐานยืนยันที่แน่ชัดในการเสริมสร้างทักษะให้มุสลิมทุกคนรู้จักมิติแห่งเวลาเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้และบริหารจัดการเวลาให้อยู่ในหลักการที่ศาสนาได้กำหนดไว้เพื่อก่อให้เกิดผลานิสงค์ผลบุญในโลกหน้าและยังก่อผลประโยชน์

²²¹ หมายถึงเสียบึงในการเดินทางไปทำฮัจญ์

²²² คือ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงอภัยโทษในบาปของเขาทั้งหมด.

ความดีแก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม ความดีย่อมเกิดจากการปฏิบัติที่ถูกต้องและบริหารอย่างตรงเวลา หากมีเช่นนั้นความดีย่อมสูญเปล่าและความขาดทุนเท่านั้นที่เหลืออยู่ กลายเป็นผู้ล้มเหลวในชีวิตอย่างที่สุด และโองการที่ว่า ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ ชี้ให้เห็นถึงประเภทของมนุษย์และชี้ให้เห็นถึงรูปแบบการบริหารความดีว่า “เป็นกรณียกเว้นบรรดาผู้ที่ศรัทธาซึ่งเป็นการยืนยันให้ทราบว่าแท้จริงมนุษย์มีสองประเภท คือผู้ที่ขาดทุนและไม่ขาดทุน ดังนั้นบรรดาผู้ที่ศรัทธาและกระทำความดีทั้งหลายพ้นจากสภาพของผู้ขาดทุนตราบดีที่ไม่ละทิ้งการกระทำความดีและก่อความผิด และการสารภาพผิดจากบาปเป็นส่วนหนึ่งของความดีที่มีความสำคัญยิ่ง บุคคลใดที่บริหารคุณสมบัติของผู้ศรัทธาอย่างจริงจังและไม่ประพฤติก้าวหรือประพฤติดแต่สารภาพผิดอย่างจริงจัง เขาย่อมประสบผลกำไรและได้รับความดีงามในบั้นปลายของชีวิต ส่วนผู้ที่ไม่กระทำความดีและไม่ยอมสารภาพผิด เขาย่อมได้รับความขาดทุนในชีวิตอย่างแน่นอน” (‘Ibn ‘Ashur. 2000-1420: 30/463)

4.1.3 การบริหารเวลาในด้านหลักคุณธรรมจริยธรรม

หลักคุณธรรมและจริยธรรมเป็นอีกหลักการหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าหลักการศรัทธาและหลักการอิสลาม เพราะหลักคุณธรรมและจริยธรรมนั้นสามารถควบคุมปฏิกริยาทั้งภายนอกและภายในของมนุษย์ สามารถบริหารภาวะจิตใจให้รู้จักระงับยับยั้ง ต่อสู่อารมณ์ใฝ่ต่ำ และผลักดันให้เกิดคุณความดีอันมากมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของจิตวิญญาณที่ครอบครองไว้ด้วยพลังศรัทธา หากขาดการควบคุมและบริหารภาวะจิตใจอย่างถูกวิธีย่อมนำไปสู่ความหายนะ กล่าวคือเป็นบุคคลล้มละลายทางจิตวิญญาณและสูญเสียพลังศรัทธาในจิตใจ หากเป็นเช่นนั้นการขับเคลื่อนคุณความดีต่างๆ ทางภายนอกที่ต้องอาศัยพลังศรัทธาย่อมส่งผลกระทบต่อเสื่อมเสียถึงวิถีปฏิบัติและขาดความจำเริญในบุญกุศลที่ได้พยายามบริหารอยู่ในแต่ละช่วงเวลา

การตักเตือนกันและกันถือเป็นมิติสำคัญของหลักคุณธรรมและจริยธรรมที่ปรากฏในสุเราะฮ์อัลอัสร ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติอันทรงพลังที่สามารถขับเคลื่อนเจตนารมณ์แห่งอิสลามให้บรรลุถึงเป้าหมายที่แท้จริงในทางด้านสังคมอันหมายถึงบทบัญญัติต่างๆ ของพระองค์และต้องอาศัยความอดทนในการยืนหยัดด้วยปัญญาใช้ ละทิ้งคำสั่งห้ามและเผชิญหน้าด้วยความเด็ดเดี่ยวต่อกระแสต่อต้านทางสังคมอย่างชาญฉลาดรวมถึงมอบหมายบททดสอบต่างๆ แต่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

อับดุลลอฮ์ ยูสุฟ อะลี ²²³ (‘Abdullah Yūsuf ‘Alīy, 1991-1411: 1693) ได้อธิบายถึงแนวทางและมิติของการตักเตือนกันและกันในสังคมและความอดทนว่า: “โองการสุดท้าย ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَّصَوْا بِالصَّبْرِ﴾ คือยกเว้นผู้มีความศรัทธา กระทำความดีชอบธรรม ร่วมแนะนำตักเตือนกันและกันในสังคม และในความอดทนและคงมั่น กล่าวคือศรัทธาคือเกราะป้องกันของเขาซึ่งเป็นเหตุให้เขากล้าเผชิญหน้ากับโลกแห่งวัตถุด้วยชีวิตและจิตวิญญาณอันชอบธรรมที่ส่งผลดีต่อการก้าวขึ้นสู่สวรรค์ ²²⁴ ไม่เพียงแต่ปฏิบัติในหน้าที่ส่วนตนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเขาต้องเผยแผ่ไปท่ามกลางพี่น้องของตนเพื่อพวกเขาจะเห็นสังคมและ

²²³ คือ ปราชญ์มุสลิมชาวอินเดีย เกิดในเมืองมุมไบปีอิฮฺเราะฮ์ศักราชที่ 1290 และเสียชีวิตในปีอิฮฺเราะฮ์ศักราชที่ 1371.

²²⁴ คือการก้าวสู่ความสำเร็จที่แท้จริงในโลกหน้า.

เตรียมพร้อมสำหรับความผิดที่หวังความโปรดปราน และความไม่วิตกกังวลระหว่างบททดสอบและความทุกข์ของชีวิตที่เผชิญอยู่ซึ่งสำหรับเขาและพวกเขาจะบรรลุซึ่งความสุขอันยั่งยืน”

อะหมัด อัศคอวีย์²²⁵ (‘Aḥmad al-Sāwīy, 1993-1414: 4/472) ได้อธิบายถึงสิทธิหน้าที่ของการตักเตือนกันและกันในสังคมและความอดทนว่า: “แท้จริงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงชี้ขาดถึงความขาดทุนของมนุษย์เว้นแต่ผู้ที่มีคุณสมบัติ 4 ประการ คือมีศรัทธา กระทำความดี ตักเตือนกันและกันด้วยสังคม และตักเตือนกันและกันด้วยความอดทน วิทยปัญญาดังกล่าวคือความมีศรัทธาและกระทำความดีเป็นสิทธิหน้าที่อันพึงประสงค์ส่วนบุคคล ส่วนการตักเตือนกันและกันด้วยสังคมและตักเตือนกันและกันด้วยความอดทนเป็นสิทธิหน้าที่อันพึงประสงค์ที่ต้องปฏิบัติต่อส่วนรวม และหากสามารถร่วมปฏิบัติทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวมได้อย่างจริงจังเป็นการบ่งบอกว่าเขาได้ยืนหยัดด้วยสิทธิแห่งพระองค์และด้วยสิทธิแห่งป่าวของพระองค์”

จะเห็นได้ว่าการตักเตือนกันและกันในเรื่องสังคมและความอดทนคือมิติการบริหารเวลาด้านจิตวิญญาณของผู้ศรัทธาที่ปฏิบัติตนอยู่ในคุณความดีได้ใช้ความพยายามเผยแพร่บทบัญญัติต่างๆ สู้สังคมพร้อมทั้งควบคุมภาวะทางจิตใจให้มีความมั่นคงอยู่ตลอดเวลาเพื่อเป้าหมายดำรงไว้ซึ่งเจตนารมณ์อิสลาม สัยยิด กุฎบ (Sayyid Qutb, 1994-1415: 6/3964) กล่าวว่า: “การดำรงไว้ซึ่งแนวทางที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงปรารถนาไม่ได้ราบรื่นปัจจุบันทันด่วน ก้าวกระโดดและเกิดเหตุการณ์ที่ต่อเนื่อง แต่มันมาจากแรงจูงใจและมุ่งหน้าไปยังเป้าหมายและต่างฝ่ายให้ความร่วมมือและขับเคลื่อนองค์กรมุสลิมไปยังเป้าหมายเดียวกันในฐานะที่เป็นกลุ่มเชื่อมโยงในความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันกับสายเชือกที่แข็งแกร่งนี้”²²⁶

ฉะนั้นการตักเตือนกันและกันมีความสำคัญอย่างยิ่งในมิติของการขับเคลื่อนเจตนารมณ์อิสลามเพราะมันคือรูปแบบการบริหารแต่ละช่วงเวลาของชีวิตให้เกิดผลประโยชน์ต่างๆ ร่วมกันระหว่างประชาชาติอิสลามเพราะรูปแบบการบริหารดังกล่าวต้องใช้ความพยายามที่มุ่งมั่นอย่างเต็มความสามารถและต้องอาศัยความอดทนด้วยภาวะจิตใจที่หนักแน่นเพื่อดำรงไว้ซึ่งมิติต่างๆ ของสังคม อิบน์ อาซุร (‘Ibn ‘Ashur, 2000-1420: 30/463) ได้อธิบายถึงมิติการตักเตือนกันและกันตามนัยอธิบายของท่านว่า: “ประโยค ﴿وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾ ถัดจาก ﴿وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ﴾ ซึ่งเป็นการถักประโยคเฉพาะมาจากประโยคทั่วไปเพื่อบ่งชี้ถึงความอดทนที่ต้องแบกรับความยากลำบากในการยืนหยัดด้วยสังคมและกระแสด้านหรือสร้างความลำบากใจจากผู้ที่เขาได้แนะนำตักเตือนซึ่งถือเป็นอีกส่วนหนึ่งของความอดทน และแก่นแท้ของความอดทนคือการยับยั้งตนเองจากอารมณ์ความต้องการหรือสภาวะแวดล้อมที่ชักนำไปสู่ความผิดเพื่อให้รอดพ้นจากบาปและภัยอันตรายเนื่องจากกลัวความกริ้วโกรธจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ หรือการลงโทษด้วยอำนาจของผู้นำที่ดี ส่วนการอดทนในสิ่งที่เป็นความชั่ว เช่นอดทนอดทนอดทนเพื่อสิ่งไร้สาระและกระทำความผิดหรืออดทนในรสชาติของเหล่าเพื่อต้องการดื่มมัน ไม่เข้าข่ายในการอดทนตามบัญญัติศาสนาเพราะพฤติกรรมดังกล่าวต้องละเว้นปฏิบัติซึ่งการละเว้นปฏิบัตินั้นถือเป็นความอดทนโดยแท้จริง การยืนหยัดในความดีตามรูปแบบ

²²⁵ คือ อะหมัด บิน มุหัมมัด อัลมาลิกีย์ อัลคูลุศีย์ เกิดในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 1175 เสียชีวิตในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 1241.

²²⁶ สายเชือกแห่งอุดมการณ์อิสลาม.

บัญญัติศาสนาทั้งหลักการยึดมั่นหรือหลักคุณธรรมจริยธรรมเข้าอยู่ในหลักแห่งสัจธรรม ส่วนการกระทำความดีต่างๆ และหลักแห่งความชั่วทั้งหลายเข้าอยู่ในหลักแห่งความอดทนหรือขันติธรรม”

การใช้จรรยาบรรณด้วยความอดทนคือยอดราชาแห่งความประเสริฐในหลักคุณธรรมจริยธรรมเพราะความสัมพันธ์ของหลักคุณธรรมจริยธรรมที่นำสรรเสริญเกี่ยวข้องกับผู้ที่ต้องแบกรับ(อดทน)สิ่งที่ขัดแย้งกับอารมณ์ความต้องการอันหลากหลาย มีความเหนื่อยยากลำบากจนนำไปสู่ความอดทนซึ่งกลายเป็นผู้ที่ได้ครอบครองมารยาทที่ดีและสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ตนเองและเช่นเดียวกันทุกๆ การกระทำความดีเกี่ยวข้องกับการบังคับตนเองต่อการละทิ้งในสิ่งที่ทำให้เกิดความเปี่ยมไปสู่มั่น และมีสายรายงานจากอะนัส บินมาลิก رضي الله عنه ศาสนทูต ﷺ กล่าวว่า

((حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ وَحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ))

(أخرجه مسلم، د.ت.: 7308)

ความว่า “สวรรค์ถูกล้อมรอบด้วยสิ่งที่ไม่ชอบใจ ส่วนนรกถูกล้อมรอบด้วยสิ่งที่มีอารมณ์ตัณหาพอใจ”

(บันทึกโดย Muslim, n.d.: 7308)

และอะลี บินอะบีฏอลิบ رضي الله عنه กล่าวว่า (الْكَبِيرُ مَطِيئَةٌ لَا تَكْبُو) หมายถึงความอดทนคือพาหนะที่ใช้ขี่(บังคับ)มันซึ่งท่าน(พยายามบังคับ)อย่าให้มันหกล้ม ดังนั้นการตักเตือนกันและกันด้วยสัจธรรมและความอดทนเป็นสภาพวิถีชีวิตของบรรดาผู้ที่มีความปรารถนาในการยับยั้งคณการส่งเสริมให้ปฏิบัติทั้งสองอย่างจนเป็นลักษณะนิสัยของพวกเขา และเป้าหมายของบรรดาผู้ศรัทธาด้วยการดำรงไว้ซึ่งสัจธรรมและอดทนบนสิ่งที่ไม่ชอบใจเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันในศาสนาและประชาชาติอิสลามเพราะบุคคลหนึ่งจะไม่กล่าวตักเตือนผู้อื่นเว้นแต่สิ่งนั้นต้องเป็นสิ่งที่ดีที่เขาเองยึดถือปฏิบัติและน้อยนักที่บุคคลหนึ่งกล่าวตักเตือนผู้อื่นในสิ่งที่ดีแต่เขาเองไม่ปฏิบัติหรือใช้ให้ผู้อื่นอดทนแต่เขาเองกลับแสดงความเศร้าเสียใจออกมา แท้จริงพระองค์ได้ดำรัสเพื่อขู่สำทับชนชาวอิสราเอลว่า

﴿أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾

(سورة البقرة: 44)

ความว่า “สุเจ้ากำชับคนอื่นให้ปฏิบัติตามคุณธรรม แต่สุเจ้ากลับลืมตัวเองกระนั้นหรือ ทั้งๆ ที่สุเจ้าอ่านคัมภีร์แล้วสุเจ้ายังไม่ใช้ปัญญาอีกหรือ”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์: 44)

โองการดังกล่าวเป็นการชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องของชนชาวอิสราเอลที่มีความประมาทและขาดวินัยในการเชิญชวนผู้อื่นอย่างสมบูรณ์แบบ” (‘Ibn ‘Āshur. 2000-1420: 30/463)

ในมิติของการบริหารเวลาในด้านหลักคุณธรรมจริยธรรม หากสังเกตประโยคสำคัญที่ปรากฏในสุเราะฮ์อัลลอฮ์คือ ﴿وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾ ซึ่งให้นัยอธิบายถึงการบริหารด้านหลักคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบของการตักเตือนกันและกันด้วยสัจธรรมและความอดทนเพื่อเป็นเกราะป้องกันความติงามที่ปฏิบัติไว้และช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพส่วนบุคคลและส่วนรวมให้มีระเบียบ

ตามวิถีแห่งอิสลาม รูปแบบของการพักผ่อนและกันดังกล่าวมีความสัมพันธ์และครอบคลุมถึง
โองการอื่นและหะดีษที่ชี้ให้เห็นถึงมิติต่างๆ ของการบริหารเวลาด้านหลักคุณธรรมจริยธรรม

ตั้งพระองค์ดำรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾

(سورة الأحزاب: 41-42)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงรำลึกถึงอัลลอฮ์ โดยการรำลึก
อย่างมากมาย²²⁷ และซ้องสวดดีพระองค์ทั้งยามเช้าและยามเย็น²²⁸”

(สุเราะฮ์อัลอะหزاب: 41-42)

อัลบะฆะเวีย (al-Baghawī, 1997-1417: 3/360) ได้อธิบายว่า: “การรำลึกถึง
อัลลอฮ์ ﷻ โดยการรำลึกอย่างมากมายนั้น คือทั้งกลางคืนและกลางวัน ทั้งบนบกและในทะเล ทั้งยาม
สุขสบายและเจ็บป่วย ทั้งที่เร้นลับและเปิดเผย ส่วนการซ้องสวดดีพระองค์ทั้งยามเช้าและยามเย็นนั้น
คือละหมาดศุบฮ์และซุฮรี ส่วนกัลบีย์กล่าวว่า “ยามเย็น” คือทั้งซุฮรี อัสนี มัฆริบ และอิชาอ์”

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า การรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ นั้นต้องเกิดขึ้น
ทุกสถานที่ ทุกช่วงเวลาของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะอยู่สถานะหรือสถานการณใด ไม่ว่าจะ
สูงเกียรติหรือไร้เกียรติก็ตาม เพราะพระองค์คือผู้ทรงตั้งยั้งในการรำลึกและการซ้องสวดดี และแม้ใน
ยามที่มีความทุกข์หรือเดือดร้อน พระองค์ก็ทรงสั่งใช้ให้สร้างคุณความดีอีกเช่นกัน

ตั้งพระองค์ดำรัสไว้ว่า

﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ

وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾

(سورة آل عمران: 134)

ความว่า “คือบรรดาผู้ที่บริจาคทั้งในยามสุขสบายและในยามเดือด
ร้อน²²⁹ และบรรดาผู้ข่มโทษ และบรรดาผู้ให้อภัยแก่เพื่อนมนุษย์
และอัลลอฮ์นั้นทรงรักผู้กระทำดีทั้งหลาย”

(สุเราะฮ์อาละอิมรอน: 134)

อิบน์ กะษีร์ (Ibn Kathīr, 1999-1420: 2/119) ได้อธิบายว่า: “พระองค์อัลลอฮ์
ﷻ ได้ดำรัสถึงคุณลักษณะของชาวสวรรค์ นั่นคือผู้ที่บริจาคทั้งในยามเคราะห์ร้ายหรือสะดวกสบาย
ในยามที่เข้มแข็งหรืออ่อนแอ ทั้งในยามสุขภาพดีหรือเจ็บป่วย และในทุกๆสถานการณ์”

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า ทุกช่วงเวลาสำหรับผู้มีศรัทธานั้นมี
คุณค่ายิ่ง ถ้าหากว่ารู้จักการบริหารเวลาให้เกิดประโยชน์ด้วยการบริจาคในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ
และโองการนี้ยังกล่าวถึงช่วงเวลาที่มีคุณค่าของการอดทนและการรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกันด้วย

²²⁷ รำลึกถึงอัลลอฮ์ด้วยการกล่าว “ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์” “อัลฮัมดุลิลลาฮ์” การให้เกียรติและการให้ความบริสุทธิ์อย่างมากมาย ทั้ง
ในเวลากลางคืน กลางวัน ยามเดินทาง และยามพำนัก

²²⁸ การที่กล่าวถึงเวลาทั้งสองก็เพราะมันเป็นเวลาที่ประเสริฐยิ่ง โดยมีมะลาอิกะฮ์ได้ลงมาในเวลาดังกล่าว

²²⁹ คือในยามมั่งมี และในยามพืดเคือง

พระองค์ดำรัสไว้อีกว่า

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

(سورة الحجرات: 10)

ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธาเป็นพี่น้องกัน²³⁰ ดังนั้นพวกเจ้าจงไกล่เกลี่ยประนีประนอมกันระหว่างพี่น้องทั้งสองฝ่ายของพวกเจ้า²³¹ และจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับความเมตตา”

(สุเราะฮ์อัลหุญรุต: 10)

อัญญาชะบะรีย (al-Tabariy, 2000-1420: 22/297) ได้อธิบายว่า: “ผู้ศรัทธานั้นเป็นพี่น้องกันในทางศาสนา และเมื่อใดที่มีการต่อสู้หรือทะเลาะระหว่างพี่น้องทั้งสองฝ่าย ก็ให้ผู้นำมุสลิมเกลี้ยกล่อมโดยชักนำไปสู่บัญญัติของอัลลอฮ์ ﷻ และเราะซูล ﷺ และจงเกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการปฏิบัติในสิ่งที่เป็นข้อบังคับต่างๆ ในการประนีประนอมระหว่างพี่น้องที่ทะเลาะกันและห่างไกลจากสิ่งที่เป็นความชั่วทั้งหลายเพื่อว่าจะได้รับความเมตตาจากพระองค์

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า ในเวลาที่พี่น้องมุสลิมทะเลาะกันจะต้องนำบัญญัติของอัลลอฮ์ ﷻ และศาสนทูต ﷺ มาไกล่เกลี่ยประนีประนอมเพื่อก่อให้เกิดความรักความเข้าใจ การรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกันซึ่งนำมาสู่ความเมตตาจากพระองค์

ดังนั้นการบริหารเวลาด้านหลักคุณธรรมจริยธรรมถือเป็นมิติจำเป็นเหนือมุสลิมทุกคนจะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม การตักเตือนกันและกันเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจทั้งระดับปัจเจกบุคคลและสังคม ดังหะดีษได้กล่าวถึงมิติของการตักเตือนกันและกันซึ่งอิบนุอุมร์ رضي الله عنه ได้เล่าว่า ศาสนทูต ﷺ ได้จับไหล่ฉันแล้วกล่าวว่า

((كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ))

ความว่า “จงทำตัวดังคนแปลกหน้าในโลกนี้ หรือเป็นเสมือนผู้เดินทาง (พเนจร)”

((وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ إِذَا أَمْسَيْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ وَإِذَا أَصْبَحْتَ

فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرْضِكَ وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ))

(أخرجه البخاري، 1419: 6416)

ความว่า “และอิบนุอุมร์ رضي الله عنه กล่าวแก่ผู้ฟังว่า “ถ้าท่านอยู่ในช่วงเวลาค้างอย่าได้รอถึงรุ่งเช้า ถ้าท่านอยู่ในช่วงเช้าก็อย่าได้รอจนถึงเวลาเย็น จงใช้ชีวิต (เวลาเพื่อประโยชน์ด้วยการประกอบศาสนกิจ)

²³⁰ ความเป็นพี่น้องกันในหมู่มุสลิมมุอิมินนั้น ผลที่จะติดตามมาก็คือ ความรักใคร่ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกัน นี่คือนัยแห่งความหมายหลักของมุอิมินผู้ศรัทธา ในอายะฮ์เป็นการบ่งชี้ว่าการเป็นพี่น้องกันในอิสลามนั้นเข้มข้นกว่าการเป็นพี่น้องทางสายเลือดหรือวงศ์ตระกูล.

²³¹ คืออย่าให้การแตกแยกเข้ามามีบทบาท และอย่าให้การเกลียดชังระหว่างกันเข้ามาสิงอยู่ในหมู่คณะ.

ในขณะที่ท่านมีสุขภาพแข็งแรงดีก่อนที่จะเจ็บป่วย และจงใช้
(เวลาเพื่อประโยชน์ด้วยการประกอบศาสนกิจ) ในชีวิตท่านก่อนที่
ท่านจะสิ้นลมหายใจ”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1419: 6416)

อิบนุ หะญูร อัลดัสเกาะลานีย์ (‘Ibn Hajr al-‘Asqālānī, n.d.: 18/224) ได้
อธิบายไว้เกี่ยวกับประโยคเปรียบเทียบ (كلام التشبيه) ซึ่งได้มีการจำแนกดังต่อไปนี้ : “อัสตีบีย ได้
กล่าวถึงประโยคแรก (فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ) وَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ) คือ ท่านจงเดิน
ต่อไปอย่าท้อถอย ดังนั้นแท้จริงถ้าหากท่านยุติไม่เดินต่อ เท่ากับท่านได้ปล่อยเวลาให้หมดไปโดยเปล่า
ประโยชน์ และท่านจะพบหายนะหรืออันตรายในหุบเขาดังกล่าว (นั่นคือเป็นการเปรียบเทียบหุบเขา
กับคุณยาที่ท่านกำลังผจญภัยอยู่) และรายงานของลัษษ์ ในประโยคที่สอง (وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرْضِكَ)
وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرْضِكَ) คือ การสละส่วนในขณะที่มีสุขภาพแข็งแรงดีนั้นด้วยการ
สวามิภักดิ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ (ในสิ่งที่พระองค์ทรงบัญชาใช้และสิ่งต้องห้าม) โดยพิจารณาหากมั่นใจว่ามี
ความสะเพร่าบกพร่องในขณะเจ็บป่วยไม่สามารถทดแทนในความบกพร่องนั้นได้ ส่วนในประโยคที่
สาม (وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ) ในรายงานของลัษษ์ เพิ่มเติมว่า “مَا اسْمُكَ غَدًا” (ตั้งนั้นแท้จริงท่านจะไม่พบตัวท่าน
ไอ้บ่าวของอัลลอฮ์ ﷻ อะไรคือชื่อของท่านในวันพรุ่งนี้) นั่นคือ
ท่านจะถูกเรียกว่าผู้อัปโชคหรือผู้รับโชคลาก? ทั้งๆที่ไม่มีโอกาสเลือกฐานะชื่อใดเป็นการเฉพาะ และ
มันไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด (เพราะท่านได้ตายจากโลกนี้ไปเสียแล้ว)”

ดังนั้น จากหะดีษและคำอธิบายข้างต้นนั้นสามารถนำมาวิเคราะห์และจำแนกทักษะ
การบริหารชีวิตในด้านหลักคุณธรรมจริยธรรมได้ดังต่อไปนี้

1) ประโยคที่หนึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้ช่วยเสริมสร้างทักษะให้กับวิถีชีวิตของแต่ละ
บุคคลให้รู้จักการสร้างขวัญกำลังใจ อย่าท้อถอย ต่อสู้กับอารมณ์ใฝ่ต่ำและอุปสรรคในการดำเนินชีวิต
เพื่อใช้เวลาบนโลกนี้ให้คุ้มค่าด้วยการสั่งสมความดีเพื่อโลกหน้า

2) ประโยคที่สองทำให้รู้จักการใช้ทักษะในการบริหารเวลาให้ตรง และเหมาะสมตาม
สภาพของแต่ละบุคคล สังคม และบริบทที่มีความเป็นเทคโนโลยีหรือสื่อไฮเทคต่างๆที่มีความ
หลากหลายในวิถีชีวิตมนุษย์ที่กำลังเผชิญอยู่ในภาวะสังคมโลกปัจจุบัน

3) ประโยคที่สามสามารถสร้างทักษะพลังทางความคิด รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองถึง
เป้าหมายของชีวิตที่แท้จริงว่าโลกหน้าคือความสำเร็จที่ยั่งยืน ส่วนโลกนี้เป็นแค่เพียงทางผ่านซึ่งใน
ระหว่างนี้ต้องพยายามสะสมเสบียงความดีให้มากที่สุดโดยนำเอารูปแบบวิถีชีวิตของความเป็นมุสลิม
มาปฏิบัติใช้ให้มีความถูกต้องและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับตนเองและสังคม

ดังนั้น กล่าวสรุปได้ว่าการบริหารเวลาในด้านหลักคุณธรรมจริยธรรมด้วยการอาศัย
ทักษะในด้านต่างๆ และรู้จักนำทักษะเหล่านั้นมาบริหารการดำเนินชีวิตจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อ
ตนเองและสังคมโดยรวมและจะนำพาชีวิตไปสู่ความเป็นเลิศและประสบความสำเร็จทั้งโลกนี้ และโลก
หน้าได้อย่างคุ้มค่า ปลอดภัยและมีความเป็นปกติสุขได้ในที่สุด

4.2 คุณลักษณะของเวลา

เวลาเป็นตัวแปรอิสระที่ขับเคลื่อนทุกสรรพสิ่งให้โคจรไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง บางอย่างเลื่อนหายไปตามพลวัตของห้วงเวลาและมีบางอย่างถูกบังเกิดทดแทนสิ่งที่เลื่อนหายไป ชีวิตแล้วชีวิตเล่าที่จากไปกลับถูกทดแทนด้วยชีวิตใหม่ที่ต่างกัน เวลาที่ผ่านมาพบกับชีวิตที่ดำเนินอยู่รวมถึงมิติต่างๆ ของเวลาที่กำลังมุ่งหน้าไปเผชิญกับมัน สำหรับมนุษย์มันคือความท้าทายที่น่าอัศจรรย์ใจซึ่งมันอาจเป็นความดีที่ต้องเผชิญหรืออาจเป็นความชั่วที่ต้องประสบกับมัน อะบุลหะสัน อันนัควีย์ ('Abu al-Ḥasan al-Nadwī. 1994: 4/536) ได้กล่าวถึงนัยอธิบายโองการแรกของสุเราะฮ์อัลศุรว่า: “ขอสาบานด้วยกาลเวลา กล่าวคือที่ผ่านมาในทุกมิติของชีวิตซึ่งมนุษย์เป็นผู้ออกแบบที่มาของความล้มเหลว และคำว่า (عَصْرٌ) คือทุกช่วงที่ไม่จำกัดขอบเขตของเวลาระหว่างที่ผู้คนจากไปและกลายเป็นสูญพันธ์” กล่าวคือมนุษย์คือผู้ออกแบบชีวิตในแต่ละช่วงเวลาเพื่อตอบสนองเจตนารมณ์ที่ตนเองปรารถนาจะให้ความล้มเหลวหรือสร้างความล้มล้ำค่าขึ้นอยู่กับการบริหารเวลาที่ดี และคุณลักษณะของเวลาสามารถจำแนกได้ 2 ประเด็นหลักดังนี้

4.2.1 เป็นสิ่งมีค่าที่สุดที่มนุษย์มี

สิ่งที่กระบวนความคิดส่องให้เห็นถึงคุณค่าของเวลาคือมิติต่างๆ ของเวลาที่ผ่านมาซึ่งไม่สามารถย้อนอดีตเพื่อกลับไปแก้ไขหรือปรับแต่งหากมันได้สร้างความบกพร่องให้แก่ชีวิต ไม่สามารถย้อนกลับไปทวงคืนความหนุ่มและความร่ำรวยที่ผ่านมา ไม่สามารถกลับไปหยิบฉวยผลกำไรที่แรงกล้าเพื่อมาใช้ในช่วงเวลาที่อ่อนแอ และไม่มียุทธวิธีปรับเปลี่ยนความเจ็บป่วยที่กำลังประสบอยู่แลกกับการมีสุขภาพที่ดีในอดีตที่ผ่านมา ดังสายรายงานจากอิมามอิบน์อบาส رضي الله عنه ศาสนทูต ﷺ ได้กล่าวตักเตือนแก่ผู้ชายคนหนึ่งว่า

((إِعْتَنِمْ حَمْسًا قَبْلَ حَمْسٍ: شَبَابُكَ قَبْلَ هَرَمِكَ وَ صِحَّتِكَ قَبْلَ سَقَمِكَ

وَ غِنَاكَ قَبْلَ فَقْرِكَ وَ فَرَاغَكَ قَبْلَ شَعْلِكَ وَ حَيَاتِكَ قَبْلَ مَوْتِكَ))

(أخرجه الحاكم، 1411: 7846)

ความว่า “จงฉวยโอกาสปฏิบัติทำประการก่อนที่ห้าประการจะมาถึง วัยหนุ่มของท่านก่อนวัยชราจะมาหา สุขภาพที่ดีของท่านก่อนความเจ็บป่วยจะมาหา ความร่ำรวยของท่านก่อนที่ความยากจนจะมาหา เวลาว่างของท่านก่อนภารกิจที่ยุ่งได้มาหา และการมีชีวิตของท่านก่อนความตายจะมาหา”

(บันทึกโดย al-Ḥākim, 1411: 7846)²³²

²³² อัลบานีย์ชี้ขาดว่าเศาะฮ์ิหฺใน Ṣaḥīḥ al-Targhīb wa al-Tarhīb เล่ม 3 หน้า 168 เลขที่ 3355 และมีบันทึกโดยอัลบัยหะกี๊ย เช่นกัน ใน Sh‘ab al-‘Imān เล่ม 7 หน้า 263 เลขที่ 10248.

จะเห็นได้ว่าหะดีษข้างต้นย้ำเตือนให้ตระหนักถึงโอกาสที่ต้องรีบไขว่คว้าเพราะเมื่อมันผ่านพ้นไปแล้วไม่สามารถเรียกคืนและย้อนกลับไปหามัน พยายามบริหารเวลาในการปฏิบัติคุณความดีต่างๆ ให้มากมายด้วยโอกาสของความหนุ่ม การมีสุขภาพที่ดี มีความร่ำรวย ยังมีเวลาว่าง และยังมีชีวิตอยู่เพราะเมื่อความโปรดปรานเหล่านี้ผ่านพ้นอายุไปตามกาลเวลา การปฏิบัติคุณความดีต่างๆ ย่อมบกพร่องและขาดทุนอย่างแน่นอน เมื่อความตายมาถึงไม่สามารถร้องขอประวิงเวลาอีกต่อไป

ดังพระองค์ดำรัสว่า

﴿وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجْلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾

(سورة المنافقون: 11)

ความว่า “และอัลลอฮ์จะไม่ประวิงเวลาให้แก่ชีวิตใด เมื่อวาระแห่งความตายของมันมาถึงแล้ว และอัลลอฮ์ทรงตระหนักยิ่งในสิ่งที่พวกเจ้ากระทำ”

(สุเราะฮ์อัลมุนาฟิฎูน: 11)

อิบน์ กะษีร์ (*Ibn Kathīr, 1999-1420: 8/133) ได้อธิบายว่า: “พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ไม่ทรงผ่อนผันแก่คนหนึ่งคนใดหลังจากที่เวลาแห่งความตายมาถึงเขาเพราะพระองค์ทรงรู้ดีและทรงตระหนักยิ่งต่อบุคคลซึ่งหากประวิงเวลาไว้เขาย่อมกลับมาทำความชั่วอีกเช่นเคย”

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่าพระองค์ทรงรู้ดีในสิ่งที่พวกเขาเรียกร้องขอแต่พระองค์ทรงตระหนักยิ่งกว่าว่าความจริงพวกเขาไม่กระทำตามสิ่งที่ร้องขอไว้อย่างแน่นอน เป็นความน่าแปลกใจสำหรับความคิดของมนุษย์ ยูสุฟ อัลเกาะเราะะฎาวี (Yūsuf al-Qaradāwī, 1992: 11) ได้กล่าวถึงความเพ้อฝันของมนุษย์ว่า: “เมื่อความตายมาถึงมนุษย์หันหลังให้กับโลกนี้และมุ่งสู่โลกหน้า เขาจะไฝ่ฝันว่าหากเขาได้รับโอกาสอีกครั้งหนึ่งและได้รับการประวิงเวลาไปอีกนิดหนึ่งเพื่อที่เขาจะได้ปรับปรุงแก้ไขในสิ่งที่ได้ทำให้เสียหายและชดเชยในสิ่งที่พลาดโอกาสไป” เป็นความเพ้อฝันที่ไร้ปัญญา สิ้นดีและความตายเปรียบได้ดั่งเส้นชัยที่ทุกคนต้องก้าวไป จะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับพระประสงค์ของพระองค์ แต่สิ่งที่จะต้องคำนึงคือเวลาที่ทุกคนกำลังอยู่ในลู่วิ่งได้ใช้ความพยายาม ความมุมานะ ความตั้งใจและไฝ่หาความสำเร็จเพียงใด เส้นขอบลู่วิ่งเปรียบดั่งกรอบแห่งบัญญัติของพระองค์ หากวิ่งนอกกรอบย่อมประสบความพ่ายแพ้และขาดทุนและหากวิ่งตามกรอบโอกาสประสบชัยชนะและความสำเร็จย่อมมีสูง การเล็งเห็นคุณค่าของเวลาและการรู้จักบริหารเวลาให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตคือส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนชีวิตให้มุ่งไปสู่ความสำเร็จตามเจตนารมณ์ของเป้าหมายที่ตั้งไว้

เมื่อโลกหน้ามาถึงทุกๆ ชีวิตได้รับผลตอบแทนตามที่เขาได้ขวนขวายไว้ ชาวสวรรค์ได้เข้าสวรรค์และชาวนรกได้เข้านรก ถึงเวลานั้นชาวนรกยังไฝ่ฝันอีกว่า หากพวกเขาได้มีโอกาสกลับมาบริหารชีวิตที่ถูกกำหนดด้วยหน้าที่อีกสักครั้งเพื่อพวกเขาได้เริ่มต้นใหม่ในการประกอบกิจการงานที่ดี แต่มันช่างไกลชะเหลือเกินในการเรียกร้องสิทธิดังกล่าว เพราะเวลาของการประกอบกิจการงานหมดลงและเวลาของการตอบแทนก็ได้มาถึงแล้ว (Yūsuf al-Qaradāwī, 1992: 11) เป็นการบริหารจัดการใต้สำนึกที่ล้มเหลวด้วยการเรียกร้องสิทธิที่ไร้แก่นสารเพราะเวลาและสิทธิของพวกเขาถูกปล่อยทิ้งในตอนที่ยังมีโอกาสอยู่บนโลกนี้ เป็นความขาดทุนที่หมดโอกาสลงทุนใหม่อีกครั้ง

พระองค์ดำรัสว่า

﴿وَهُمْ يَصْطَرِحُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ
 أَوْ لَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ
 مِنْ نَصِيرٍ﴾

(الفاطر: 37)

ความว่า “และพวกเขาจะตะโกนอยู่ในนรกนั้นว่า ข้าแต่พระเจ้าของเรา ขอพระองค์ได้ทรงโปรดนำเราออกไป เพื่อเราจะได้ประกอบการทำงานที่ดีอื่นจากที่เราได้ปฏิบัติไปแล้ว และเรามีได้ให้อายุของพวกเจ้ายืนนานพุดอกหรือ เพื่อผู้ที่ใคร่ครวญจะได้รำลึกถึงข้อตักเตือนและ (ยิ่งกว่านั้น) ได้มีผู้ตักเตือนมายังพวกเจ้าแล้ว ดังนั้นพวกเจ้าจึงลืมนสติ เกิด เพราะสำหรับบรรดาผู้ธรรมนั้นจะไม่มีผู้ช่วยเหลือ”

(อัลฟาฏีร: 37)

อิบน์ กะษีรฺ (‘Ibn Kathīr, 1999-1420: 6/552-553) ได้อธิบายว่า: “พวกเขาได้เรียกร้องต่อพระองค์ด้วยน้ำเสียงของพวกเขา เป็นการร้องขอกลับมาโลกนี้อีกครั้งเพื่อพวกเขาได้ประกอบกิจการงานอื่นที่นอกเหนือจากที่เคยปฏิบัติ และพระองค์ทรงรู้ดีหากส่งพวกเขากลับมาโลกนี้ย่อมกลับมาประกอบกิจการฝ่าฝืนอีก แท้จริงพวกเขาคือบรรดาผู้โง่กบ ด้วยเหตุดังกล่าวพระองค์จึงไม่ตอบรับการร้องขอของพวกเขา”

จากโองการและคำอธิบายบ่งชี้ให้รู้ว่าเวลาที่ใช้ชีวิตอยู่บนโลกนี้มันมีคุณค่ามากมายสามารถนำความปลอดภัยในโลกหน้าได้อย่างแท้จริง การบริหารช่วงเวลาต่างๆ เพื่อประกอบคุณความดีคือกุญแจสำคัญที่จะไขความสำเร็จให้แก่ชีวิต มันเป็นความเกินพอสำหรับเวลาที่พระองค์ทรงโปรดปรานให้ไว้บนโลกนี้เพื่อผู้ที่รู้จักใคร่ครวญได้สร้างจิตสำนึกในการประกอบความดีงามที่อยู่ภายใต้บัญญัติของพระองค์

รายงานจากอะบิฮุร็อยเราะฮฺ رضي الله عنه ศาสนทูต ﷺ ได้กล่าวเตือนสติไว้ว่า
 ((أَعْدَرَ اللَّهُ إِلَىٰ أَمْرِي أَخْرَ أَجَلَهُ حَتَّىٰ بَلَغَهُ سِتِّينَ سَنَةً))

(أخرجه البخاري، 1419 : 6419)

ความว่า “อัลลอฮ์ทรงรับข้อแก้ตัวของบุคคลจนเขามีอายุถึง 60 ปี”

(บันทึกโดย al-Bukhārīy, 1419: 6419)

อิบน์ หะญัรฺ อัลอัศเกาะลานียฺ (‘Ibn Hajr al-‘Asqalānīy, n.d.: 18/229) ได้อธิบายว่า “ข้อแก้ตัวคือการขจัดอุปสรรคในสิ่งที่ผิดพลาด กล่าวคือหมดโอกาสแก้ตัวตั้งเช่นหากยืดเวลาอายุให้อีกฉันจะทำตามสิ่งที่ถูกบัญชาไว้ พระองค์ทรงยืดเวลารับข้อแก้ตัวของเขาไว้แล้วเมื่อครั้งอยู่โลกนี้ซึ่งเขาเองสามารถกระทำได้แต่เขาก็ไม่ได้กระทำ”

จากหะดีษและคำอธิบายดังกล่าวข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นถึงระยะเวลาที่พระองค์ทรงเมตตาเพื่อหวังการแก้ตัวของแต่ละบุคคลสำหรับผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบที่พระองค์ทรงกำหนดไว้ ยูสุฟ อัลเกาะเราะฮฺอวียฺ (Yūsuf al-Qaradāwīy, 1992: 11) ให้ทัศนะมุมมองว่า: “ด้วยอายุถึง 60 ปีซึ่งถือเป็นจำนวนที่เพียงพอสำหรับผู้เพิกเฉยละเลยที่จะตื่น สำหรับผู้เตลิดไปที่จะกลับมา และสำหรับผู้

ล่องละเมิดที่จะขอลูแกโทษ” ดังนั้นเวลาเป็นทรัพยากรธรรมชาติอันล้ำค่าที่พระองค์ทรงให้มาเพื่อเป็นตัวแปรชีวิตสำหรับมนุษย์ได้อำนวยประโยชน์จากมัน เวลาไม่เคยหมดแต่ที่หมดคือสิ่งที่สร้างปฏิกริยาอยู่กับมัน ผ่านแล้วก็ผ่านไปและเวลาใหม่มาแทนที่ซึ่งไม่อาจทดแทนได้เหมือนดั่งวันวานที่ผ่านมา

ตั้งคำพังเพยได้สาธยายว่า

(إِنَّا لَنَفْرَحُ بِالْأَيَّامِ نَقَطَعُهَا وَكُلُّ يَوْمٍ مَضَى نَقْصٌ مِنَ الْأَجَلِ)

มีใจความว่า “อันความสุขสำราญในแต่ละวันที่เราโอบฉวย และทุกวันที่ผ่านชีวิตเหลือน้อยลงไปทุกที”

กล่าวคือ มิติแห่งเวลาปรากฏเรื่องราวและสิ่งต่างๆ ที่มีความน่าประหลาดใจ เวลาที่ผ่านพ้นมนุษย์ได้รับความสุขสำราญโดยคิดความมั่นคงคือกำไรชีวิตพร้อมทั้งความจริงแล้วอายุได้สูญหายไปและแท้จริงมนุษย์ย่อมอยู่ในความขาดทุน (Fakhr al-Dīn al-Rāzī, 1992-1412: 32/621)

4.2.2 ผ่านไปอย่างรวดเร็วและไม่ถูกทดแทน

มิติของเวลาอีกคุณลักษณะหนึ่งทีถือเป็นแก่นแท้ของมันคือผ่านไปอย่างรวดเร็วและไม่ถูกทดแทน จากหนังสือ *al-Wakt fī Hayāt al-Muslim* กล่าวถึงคุณลักษณะของเวลาว่า “มันผ่านไปเหมือนก้อนเมฆที่ลอยผ่านพื้น วิ่งไปเหมือนกระแสมล ไม่ว่าจะเป็นเวลาแห่งความสุขและยินดีหรือเวลาแห่งความโศกเศร้าเสียใจก็ตาม แม้ว่าวันเวลาแห่งความสุขจะผ่านไปเร็วกว่าและวันเวลาแห่งความทุกข์โศกจะดำเนินไปอย่างช้าๆ และหนักหน่วง นั่นเป็นเพียงในความรู้สึกของผู้ประสบเท่านั้น ไม่ใช่เป็นความจริง กวีท่านหนึ่งร้อยเรียงว่า..

مَرَّتْ سِنِينَ بِالْوَصَالِ وَبِالْهِنَا	فَكَأَنَّهَا مِنْ قَصْرِهَا أَيَّامٌ
ثُمَّ انْتَشَتْ أَيَّامٌ هَجْرٍ بَعْدَهَا	فَكَأَنَّهَا مِنْ طُولِهَا أَعْوَامٌ
ثُمَّ انْقَضَتْ تِلْكَ السُّنُونُ وَأَهْلَهَا	فَكَأَنَّهَا وَكَأَنَّهُمْ أَحْلَامٌ

มีใจความว่า “หลายปีแห่งความจำพรากและรำพึงได้ผ่านพ้น ดุจดั่งวันวานเพิ่งผ่านมา

แล้วดวงจิตคิดถึงคะนิงหา ดุจด่านกาลเวลามานานปี

สิ้นชีวีและสิ้นกาล ดุจดั่งความฝันแห่งรัตติกาลที่ผ่านไป”

(Yūsuf al-Qaradāwī, 1992: 9)

จากบทกวีที่กล่าวมาข้างต้นจึงสามารถพรรณนาได้ว่าเวลาที่ผ่านพ้นแม้ว่ามันจะมอบความสุขและสมหวังมาให้หรือสร้างความเศร้าโศกและสิ้นหวังเพียงใด แต่สิ่งที่สามารถสัมผัสได้ถึงแก่นแท้ของมันคือผ่านไปอย่างไรดี แม้ยากกลับไปเก็บเกี่ยวสิ่งดีๆ ที่ผ่านมาหรือหวนกลับไปเพื่อแก้ไขความสูญเสียต่างๆ นานา แต่ก็พบว่ามันแค่ความทรงจำที่จำพรากและจากเราไป ไม่หวนกลับคืนมา โอ้! อนิจจาช่างไร้วาสนาสำหรับผู้ไร้แก่นสารซึ่งความดั่งาม ยุสุฟ อัลเกาะเราะฮ์อูว์ยีย (Yūsuf al-Qaradāwī, 1992: 9) ให้ทัศนะแนวคิดว่า: “แม้ว่าอายุขัยของมนุษย์ที่ใช้ชีวิตอยู่บนโลกนี้จะยืนยาวเพียงใด²³³ แต่มันสั้นนักหากความตายคือจุดจบของทุกๆ ชีวิต”

ตั้งกวีนิพนธ์ร้อยเรียงไว้ว่า

²³³

กล่าวคือตามความรู้สึกนึกคิดที่เป็นปกติวิสัยธรรมชาติของมนุษย์.

وَإِذَا كَانَ آخِرُ الْعُمْرِ مَوْتًا فَسَوَاءٌ قَصِيرٌ وَالطَّوِيلُ

มีใจความว่า “หากบั้นปลายของอายุคือความตาย ไม่ว่าจะสั้นหรือยาวก็เท่ากัน”

กล่าวคือเมื่อความตายมาถึง ช่วงเวลาหลายปีที่ดำเนินชีวิตอยู่จะย่อเข้ามาจนเปรียบเทียบได้ตั้งเวลาเพียงชั่วครู่ที่ผ่านไปเหมือนสายฟ้าแลบ ได้มีเรื่องเล่าที่กล่าวถึงศาสนทูตนูหฺ عليه السلام ในขณะที่มะลาอิกะฮฺแห่งความตายได้มาหาเพื่อเอาวิญญาณของท่านหลังจากที่เวลาผ่านไปมากกว่า 1000 ปี ซึ่งเป็นเวลาที่ท่านอยู่ก่อนและหลังเกิดน้ำท่วมใหญ่ขึ้นในโลก มะลาอิกะฮฺกล่าวว่า โอ้ศาสนทูต ผู้ซึ่งมีอายุยืนยาวที่สุด ท่านรู้สึกเช่นไรกับโลกนี้? ท่านตอบว่า เปรียบตั้งบ้านหลังหนึ่งที่มี 2 ประตู ฉันเข้ามาทางประตูหนึ่งและออกไปอีกทางประตูหนึ่ง”

พระองค์ดำรัสถึงประหนึ่งความเร็วของวันเวลาว่า

﴿كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا﴾

(سورة النازعات: 46)

ความว่า “วันที่พวกเขาจะเห็นมัน (วันสิ้นโลก) ประหนึ่งว่าพวกเขา มิได้พำนักอยู่โลกนี้ เว้นแต่เพียงช่วงเวลาค่านึงและเช้าหนึ่งของมันเท่านั้น”

(สุเราะฮฺอันนาซียาต: 46)

อัญญาอะบะรียฺ (al-Ṭabarīy, 2000-1420: 24/214) ได้อธิบายว่า: “เปรียบตั้งพวกเขาอ้างเท็จต่อวันกียามะฮฺ เมื่อมันปรากฏขึ้นซึ่งความน่ากลัวอันใหญ่หลวงแก่สายตาทูกเขาจนรู้สึกเหมือนกลัวว่าพวกเขามีได้พำนักอยู่โลกนี้เว้นแต่เพียงช่วงเวลาค่านึงและเช้าหนึ่งของมันเท่านั้น”

จากโองการและคำอธิบายบ่งชี้ให้รู้ว่าวันสิ้นโลกคืออายุของเวลาที่มนุษย์ใช้ชีวิตอยู่บนโลกนี้แม้มนุษย์บางจำพวกไม่เชื่อ แต่สำหรับมุสลิมมันคือวันแห่งสัจธรรมเป็นวันที่มุสลิมเฝ้ารอด้วยหัวใจที่เปี่ยมด้วยความศรัทธาซึ่งเป็นวาระสิ้นสุดของโลกนี้อย่างถาวร การบริหารเวลาแห่งชีวิตด้วยการสะสมความดีงามคือวิสัยทัศน์ของมนุษย์ที่มองการไกล กล่าวคือเล็งเห็นคุณค่าอันสถาพรในโลกหน้าและเล็งเห็นความสำคัญของเวลาที่ไม้อาจทดแทนหากมันได้ผ่านเลยไปโดยไม่ทันสร้างสมคุณงามความดี ฎ็อนฏ็าวียฺ²³⁴ (Ṭanṭāwīy. n.d.: 1/4562) ได้กล่าวถึงนัยความหมายที่ชี้ให้เห็นความสำคัญในแต่ละมิติของเวลาที่ปรากฏขึ้นว่า: “เป็นอุทาหรณ์ที่บ่งชี้อย่างชัดเจนถึงความเกรียงไกรแห่งเดชานุภาพของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และเหตุการณ์ในช่วงเวลาต่างๆ ที่มนุษย์ได้ประจักษ์แก่สายตาและรับรู้เหตุการณ์เหล่านั้นได้จากผู้อื่น พวกเขาได้เห็นกันแล้วที่ร่ำรวยกลายเป็นคนยากจน แข็งแรงกลายเป็นอ่อนแอ สุขใจแล้วกลายเป็นความโศกเศร้า ขอพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ โปรดประทานเมตตาแต่กวีร้อยเรียงที่ว่า

أَشَابَ الصَّغِيرُ وَأَفَى الْكَبِيرُ كَرَّ الْعَدَاةُ وَمَرَّ الْعَشِي

มีใจความว่า “ผู้เยาว์เป็นหนุ่มและผู้ใหญ่ได้ดับสิ้น ยามเช้าเวียนมาและค่ำคืนได้ผ่านไป”

234

คือ มุหัมมัด สัยยิด อะฎียะฮฺ ฎ็อนฏ็าวียฺ เกิดในปีฮิจเราะฮฺศักราชที่ 1346 เป็นอุละมาอ์มหาวิทยาลัยอัลอัซฮัร สายอะฮฺลิสุนนะฮฺวัลญะมาอะฮฺ อัชชาฟีอี๋ เสียชีวิตในปีฮิจเราะฮฺศักราชที่ 1431.

4.3 หน้าที่ของมุสลิมกับการบริหารเวลา

การบริหารเวลาคือการจัดการวิถีการดำเนินชีวิตที่มีปฏิสัมพันธ์กับช่วงต่างๆ ของเวลาซึ่งชีวิตจะประสบความสำเร็จหรือกระทบความล้มเหลวส่วนสำคัญมาจากการบริหารเวลาอย่างมีระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิตและเข้าใจระบอบต่างๆ ด้วยบัญญัติอิสลาม กล่าวได้ว่าการบริหารเวลา คือหน้าที่จำเป็นสำหรับมุสลิม การปลูกฝังจิตวิญญาณแห่งศรัทธาและปฏิบัติตนด้วยหลากหลายความดีงามนั้นคือการสร้างผลกำไรและลดภาวะความขาดทุนออกจากการบริหารจัดการเวลาได้ อะหมัด อัศศอวีรี ('Ahmad al-Şawīy, 1993-1414: 4/471) ได้กล่าวถึงนัยเหตุผลความสัมพันธ์ของมนุษย์กับการบริหารเวลาว่า: “เพราะมนุษย์ทุกคนไม่พ้นไปจากความขาดทุนเนื่องจากความขาดทุนคือความสูญเปล่าของอายุซึ่งมนุษย์ทุกคนได้ใช้ช่วงเวลาที่ผ่านมาพ้นด้วยการประกอบความดีหรือกระทำความชั่ว หากบริหารเวลาเพื่อความช่วยออมขาดทุนอย่างแน่นอน และหากบริหารเวลาเพื่อประกอบความดีที่นอกเหนือจากบัญญัติที่ถูกต้องบังคับใช้ เขาย่อมได้รับกำไรคุณความดีอันมากมาย” จึงเห็นได้ว่าสำหรับมุสลิมแล้วการสร้างความจำเริญและความสำเร็จนั้นส่วนสำคัญที่สุดต้องรู้จักการบริหารเวลาเพราะมุสลิมเชื่อว่าเวลาคือสภาวะที่ก่อให้เกิดความขาดทุนในแต่ละมิติของชีวิตมนุษย์ ดังนั้นการบริหารเวลาจึงเป็นทางออกและทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดในการขจัดความขาดทุน

4.3.1 เก็บบทเรียนและรู้เท่าทันถึงภัยที่ทำลายเวลา

เหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละมิติของชีวิตมันคือบทเรียนที่สามารถเก็บเกี่ยวมาวิเคราะห์และใคร่ครวญเพื่อนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในการบริหารจัดการชีวิตให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างลงตัว อิสลามเป็นระบอบแห่งการดำเนินชีวิตในทุกๆ มิติ อัลกุรอานเป็นรัฐธรรมนูญฉบับร่วมสมัยที่สมบูรณ์ซึ่งใช้เป็นทางนำในการบริหารจัดการชีวิต และแบบฉบับที่สำคัญซึ่งถือเป็นแบบอย่างอันทรงเกียรติคือแบบฉบับของศาสนทูต ﷺ การเก็บเกี่ยวบทเรียนชีวิตในแต่ละมิติของเวลาที่ผ่านมามีสามารถเป็นเกราะป้องกันสำหรับผู้มีศรัทธาเพื่อรู้เท่าทันภัยที่ทำลายเวลา ความเพิกเฉยหรือความประมาทเป็นบ่อเกิดหนึ่งที่ทำลายเวลาให้สูญเปล่าและสร้างความขาดทุนให้แก่ชีวิต ดังรายงานจากอิบน์อับบาส رضي الله عنه ศาสนทูต ﷺ ได้กำชับในเรื่องนี้ว่า

((نَعْمَتَانِ مَغْبُوتَانِ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصَّحَّةُ وَالْفَرَاغُ))

(أخرجه البخاري، 1419: 6412)

ความว่า “มีความโปรดปรานอัลลอฮ์ 2 ประการ ที่มนุษย์มากมายปล่อยให้มันสูญเปล่าไปนั่นคือ การมีสุขภาพดี และการมีเวลาว่าง”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1419: 6412)

อิบน์ หะญัร อัลอัศเกาะลานีย์ ('Ibn Hajr al-‘Asqalānīy, n.d.: 18/219) ได้อธิบายว่า “บุคคลหนึ่งจะเป็นผู้มีเวลาว่างได้ต้องมีสุขภาพดีด้วย ดังนั้นเมื่อเขามีความพร้อมดังกล่าวก็จงป้องกันอย่าปล่อยให้เกิดความว่างเปล่าโดยไม่ได้ขอบุคคลในความโปรดปรานที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

ทรงมอบให้ด้วยการปฏิบัติในคำสั่งใช้และห่างไกลจากคำสั่งห้าม ผู้ที่เพิกเฉยในเรื่องดังกล่าวคือผู้ที่ปล่อยให้มันสูญเปล่า และประโยคที่ว่า “ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ” เป็นการบ่งชี้ว่าผู้ที่ป้องกันได้นั้นส่วนน้อย อิบนุ อัลญะซีเย กล่าวหาว่า ผู้ที่ได้ใช้เวลาว่างและสุขภาพดีของเขาเพื่อการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ คือผู้ที่ได้รับความผาสุก และผู้ที่ได้ใช้มันทั้งสองเพื่อความชั่วต่ออัลลอฮ์ ﷻ คือผู้ที่สูญเปล่า”

จากหะดีษและคำอธิบายดังกล่าวข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นถึงความโปรดปราน 2 ประการที่มนุษย์มากมายเพิกเฉย ไม่รู้ถึงความสำคัญของมันและไม่ได้ขอบคุณอัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริงต่อความโปรดปรานทั้ง 2 ประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีเวลาว่างซึ่งบางครั้งได้ถูกปล่อยให้ชีวิตผ่านมันไปทั้งที่ไม่มีคุณค่าใดๆ เกิดขึ้นเลย การใช้ชีวิตอยู่ในโลกนี้จำเป็นต้องรู้จักคุณค่าและทักษะการบริหารเวลาเพื่อสร้างสมคุณความดีให้เกิดประโยชน์สูงสุดในโลกหน้า โลกนี้จึงเป็นสถานที่ที่เกี่ยวเนื่องกับผลกระทบต่างๆ ซึ่งอาศัยช่วงเวลาที่ยังมีสุขภาพดีและเวลาว่างที่อำนวย โดยการบริหารจัดการเวลาแห่งชีวิตให้เป็นเลิศและคุ้มค่าที่สุด และมีการนิยามคำว่า الْفُرَاغُ (อัล-ฟะรอฆ/การมีเวลาว่าง) คือการว่างจากการงานและปัญหาอุปสรรคต่างๆ ทางโลกที่ขัดขวางบุคคลจากการเข้าไปข้องเกี่ยวกับกิจการที่สร้างสรรค์เขาในปรโลก²³⁵ (Yūsuf al-Qaradāwī, 1992: 10) ถือเป็นความประมาทของมนุษย์โดยแท้ที่ปล่อยให้ความโปรดปรานต่างๆ ที่พระองค์ประทานให้มาหลุดมือไปโดยไม่ฉวยโอกาสเพื่อสรรสร้างคุณความดีอันมากมายเนื่องจากไม่เข้าใจแก่นแท้ของโลกนี้และหันหลังให้กับชีวิตที่แท้จริงในโลกหน้า

พระองค์ดำรัสเพื่อบ่งบอกถึงลักษณะของผู้ที่เพิกเฉยไว้ว่า

﴿يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ﴾

(سورة الروم: 7)

ความว่า “พวกเขา (มนุษย์) รู้แต่เพียงผิวเผินในเรื่องการดำรงชีวิตในโลกนี้ และพวกเขาไม่คำนึงถึงการมีชีวิตในโลกหน้า”

(สุเราะฮ์อรูม: 7)

อัลบะฆะวะวี (al-Baghawī, 1997-1417: 6/262) ได้อธิบายว่า: “พวกเขาเพิกเฉยไม่สนใจและไม่คำนึงถึงโลกหน้า ไม่รู้จักใคร่ครวญและไม่ปฏิบัติเพื่อโลกหน้า”

จากโองการและคำอธิบายบ่งชี้ให้รู้ว่าการให้ความสำคัญและการใคร่ครวญเพื่อปฏิบัติในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์เพื่อโลกหน้าคือเคล็ดลับในการขจัดความเพิกเฉยออกจากจิตใจของมนุษย์ ฟ้าครุดดีน อรรรอซียี (Fakhr al-Dīn al-Rāziy, 1992-1412: 32/626) ได้กล่าวกระตุ้นถึงแนวความคิดสร้างความผูกพันกับโลกหน้าและหันหลังให้กับโลกนี้เป็นเคล็ดลับหนึ่งที่จะขจัดความเพิกเฉยว่า: “แก่นแท้ของความเป็นมนุษย์นั้นอยู่ในความขาดทุนและล้มเหลว และรับรองได้ว่าความจำเริญและความผาสุกของมนุษย์ขึ้นอยู่กับความรักที่ผูกพันกับโลกหน้าและหันหลังให้กับความหลงใหลของโลกนี้ จากนั้นมูลเหตุที่ชักนำไปสู่โลกหน้ามันเริ่มกลับ ส่วนมูลเหตุที่ชักนำไปสู่ความรักที่ผูกพันกับโลกนี้มันขัดแย้ง นั่นคือประสาทสัมผัสทั้งห้า อารมณ์ตัณหาและความมีโมโหโทสะ ด้วยเหตุนี้มนุษย์ส่วนมากต่างสาละวนด้วยความรักและหลงใหลในโลกนี้ที่ติดต่อกับการชวนชวายนมัน พวกเขาจึงตกอยู่ในวังวนแห่งความขาดทุนและความสูญเสียอันมีอาจทดแทนคุณค่าให้แก่ชีวิตได้”

²³⁵ คือ โลกหน้าหรือโลกอาคีเราะฮ์.

স্যยิด กุฎบ (Sayyid Qutb. 1994-1415: 6/3965) ได้อธิบายถึงมิติของการใคร่ครวญเพื่อขจัดความเพิกเฉยต่ออีกว่า: “พระเจ้าผู้ทรงอภิบาลได้กำหนดแนวทางที่มนุษย์สามารถรับรู้ด้วยจิตสำนึก เล็งเห็นคุณค่า ชั่งน้ำหนักความคิด ใช้หลักพิจารณาเข้าถึงบทบัญญัติและเข้าใจกฎหมายต่างๆ และทุกสิ่งที่เชื่อมโยงพวกเขากับพระเจ้า สรรพสิ่งหรือชีวิตผู้คน สามารถขับไล่ชีวิตออกจากอารมณ์ความต้องการหรือสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชีวิตโดยใช้บทบัญญัติและความเป็นธรรมภายในจิตใจของพวกเขาเป็นเครื่องตัดสินและยกระดับเครื่องหมายแห่งผู้ศรัทธาด้วยแนวทางที่ก่อให้เกิดคุณค่าแห่งชีวิตและยืนหยัดอยู่ในคุณค่าเหนือจิตสำนึกแห่งความโง่เขลาและใคร่พิการณามันอยู่ตลอดเวลา” จะเห็นได้ว่าความเพิกเฉยคือมิติหนึ่งของความประมาท²³⁶ การให้ความสำคัญ การสร้างความผูกพันกับโลกหน้า การหันหลังให้กับความหลงใหลในโลกนี้ และการใคร่ครวญ ถือเป็นปฏิกิริยาสำคัญที่มีส่วนช่วยให้สามารถรู้เท่าทันภัยทำลายเวลา

4.3.2 บริหารเวลาเพื่อประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม

การเสริมสร้างพลังขับเคลื่อนในวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชาติอิสลามให้เกิดเสถียรภาพนั้นถือเป็นหน้าที่จำเป็นอีกประการหนึ่งสำหรับมุสลิมต้องให้ความสำคัญเพราะมันคือความสำเร็จอันทรงค่าซึ่งให้บรรลุถึงเป้าหมายตามเจตนารมณ์แห่งอิสลาม สัยยิด กุฎบ (Sayyid Qutb. 1994-1415: 6/3967) ได้อธิบายว่า: “คุณค่าของความศรัทธาต้องอาศัยการขับเคลื่อน การปฏิบัติ การสร้างสรรค์และการฟื้นฟูมุ่งสู่แนวทางแห่งพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ไม่ใช่การเก็บตัวและปิดกั้นตนเองจากสภาพสังคม การมโนธรรมและความตั้งใจที่ดีเพียงอย่างเดียวไม่สามารถขับเคลื่อนพลังศรัทธาให้เกิดคุณค่าได้ และวิสัยธรรมชาตแห่งอิสลามที่โดดเด่นนี้จะเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินชีวิตนี้คือแนวคิดตราบใดที่ความศรัทธาคือการเชื่อมโยงด้วยแนวทางแห่งพระเจ้าผู้ทรงอภิบาลซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนที่ถาวรที่มีส่วนสำคัญในการดำรงอยู่ออกมาจากแผนการจัดการที่ยึดไว้กับเป้าหมายอันสูงสุดด้วยวิธีการเคลื่อนไหวอันบริสุทธิ์ที่มีความเหมาะสมซึ่งมาจากแนวทางแห่งพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ”

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่าแรงศรัทธาคือพลังขับเคลื่อนที่มีความสำคัญในการผลักดันเจตนารมณ์อิสลามให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคง เป็นรูปแบบการบริหารที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาตนและองค์กรอิสลามให้บรรลุซึ่งเป้าหมายแห่งสัจธรรมที่อยู่ภายใต้การเคลื่อนไหวอันบริสุทธิ์ด้วยทางนำจากพระองค์ซึ่งเป็นการบริหารทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและต่อสังคมทุกระดับและเป็นการขจัดความขาดทุนแห่งวิถีชีวิตทั้งระบบ ฏ็อนฏอวีย์ (Tantāwīy, n.d.: 1/4563) ได้กล่าวเสริมว่า: “แท้จริงมนุษย์ทุกคนอยู่ในความขาดทุนและบกพร่องนอกจากบรรดาผู้ศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อย่างสัตย์จริง และกระทำความดีทั้งหลาย ทั้งละหมาด จ่ายซะกาต ถือศีลอด ประกอบพิธีหัจญ์และอื่นๆ จากแนวทางที่หลากหลายคุณความดี และตักเตือนกันและกันด้วยการยึดมั่นในสิ่งที่เป็นสัจธรรมซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาและกระทำความดีทั้งหลาย และตักเตือนกันและกันให้ยืนหยัดด้วยความอดทนบนการแสดงออกซึ่งการสวามิภักดิ์ต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ บนบททดสอบ เคารพที่กรรมและความเจ็บปวดที่ประสบอยู่ในการดำเนินชีวิต บุคคลเหล่านี้จะได้รับการปกป้องจากความขาดทุน”

ดังพระองค์ดำรัสว่า

²³⁶ นั่นคือรวมถึงการผัดวันประกันพรุ่งและการตำหนิเวลาหรือไม่ให้ความสำคัญกับเวลานั่นเอง.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾

(سورة التحريم: بعض من آية 6)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงคุ้มครองตัวของพวกเจ้า และครอบครัวของพวกเจ้าให้พ้นจากไฟนรก”

(สุเราะฮ์อัลตะหะรีม: ส่วนหนึ่งของโองการ 6)

อิบน์ กะษีรฺ (Ibn Kathīr, 1999-1420: 8/167) ได้อธิบายว่า: “เงาะหากและมะกอดิลกล่าวว่าเป็นสิทธิจำเป็นเหนือมุสลิมต้องสั่งสอนให้ความรู้แก่ครอบครัว ทั้งญาติใกล้ชิดและคนรับใช้บ่าวสาวในข้อบังคับและข้อห้ามต่างๆ ที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้”

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นรูปแบบการบริหารหน้าที่รับผิดชอบทั้งระดับส่วนบุคคลและภาคสังคมที่เริ่มจากครอบครัวและบุคคลรอบข้างจนถึงระดับบุคคลภายนอก (Fakhr al-Dīn al-Rāziy, 1992-1412: 32/628) ให้มุมมองว่า: “การตักเตือนกันและกันในสิ่งที่เป็นศีลธรรมครอบคลุมถึงบัญญัติของศาสนาทั้งหมดทั้งภาควิชาการและการปฏิบัติ ส่วนการตักเตือนกันและกันให้มีความอดทนครอบคลุมถึงการแบกรับตนเองและยืนหยัดบนความยากลำบากในข้อบังคับต่างๆ ที่จำเป็นต้องปฏิบัติ และหลีกเลี่ยงจากสิ่งต้องห้ามเมื่อต้องเผชิญกับสิ่งที่น่ารังเกียจเหล่านั้น (Fakhr al-Dīn al-Rāziy, 1992-1412: 32/629) กล่าวอีกว่า: “และแท้จริงผู้ที่ปฏิบัติข้อบังคับต่อตนเองเช่นไรแก่ผู้อื่นก็ให้ปฏิบัติด้วยเช่นกัน ส่วนหนึ่งคือการเชิญชวนไปสู่บัญญัติแห่งศาสนา การตักเตือน การสั่งใช้ด้วยคุณความดี และการยับยั้งจากสิ่งเลวร้าย ถือเป็นความจำเป็นต่อตนเองและแก่ผู้อื่นในการปฏิบัติต่อกัน”

จากมุมมองข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการบริหารเวลาเพื่อประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมเป็นมิติของการบริหารทั้งระบบทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและต่อสังคมทุกระดับ เป็นการแสดงให้เห็นถึงปาฏิหาริย์ของสุเราะฮ์อัลอัสรฺที่มีนัยอธิบายจากหลากหลายทัศนะปราชญ์มุสลิมที่ครอบคลุมถึงบริบทต่างๆ ของมนุษย์ที่ไฝหาความสำเร็จ และพยายามดำรงไว้ซึ่ง 4 คุณสมบัติที่สร้างความเป็นเลิศในการดำเนินชีวิตเพื่อขจัดความขาดทุนในโลกนี้และสร้างผลกำไรอันยั่งยืนในโลกหน้า

ดังนั้นจากหลายทัศนะที่ได้แสดงให้เห็นถึงความลึกลับในวิชาการที่ปรากฏอยู่ในสุเราะฮ์อัลอัสรฺแต่ละมิตินั้นมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการบริหารเวลาทั้งระบบที่ครอบคลุมถึงจิตวิญญาณและเจตนารมณ์แห่งอิสลามที่สามารถอำนวยประโยชน์ให้แก่มนุษย์ได้แสวงหาผลกำไรความดีงามให้แก่ชีวิตเนื่องจากเล็งเห็นถึงความสำคัญในแต่ละมิติของเวลา อิมามอัชชาฟีอีย์ (ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงเมตตาท่าน) กล่าวถึงความประเสริฐในการสร้างประโยชน์ให้แก่ชีวิตจากสุเราะฮ์อัลอัสรฺว่า “หากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ มีทรงประทานสุเราะฮ์อื่นนอกจากสุเราะฮ์นี้ มนุษย์ก็ได้รับประโยชน์ตลอดชีวิต” (al-Ṣābūnīy, n.d.: 3/600) ซึ่งหากได้พิจารณาคำกล่าวของท่านอย่างลึกซึ้งจะพบว่าประโยชน์ของชีวิตคือมนุษย์ที่รู้คุณค่าของเวลา พยายามบริหารเวลาในแต่ละมิติของทุกๆ กิจกรรมงานเพื่อสร้างคุณค่าและความจำเริญให้แก่ชีวิต ความขาดทุนคือพลังกระตุ้นที่จะหาทางรอดหรือทางออกของชีวิตจะยึดเหนี่ยวแรงศรัทธาให้คงมั่นในจิตใจ จะทุ่มเทร่างกายและแรงทรัพย์เพื่อดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและความดีงามอันมากมาย ซึ่งไม่อาจจะบรรลุถึงเป้าหมายอันยั่งยืนได้เว้นแต่ต้องรู้จักใช้ประโยชน์ในการบริหารเวลา